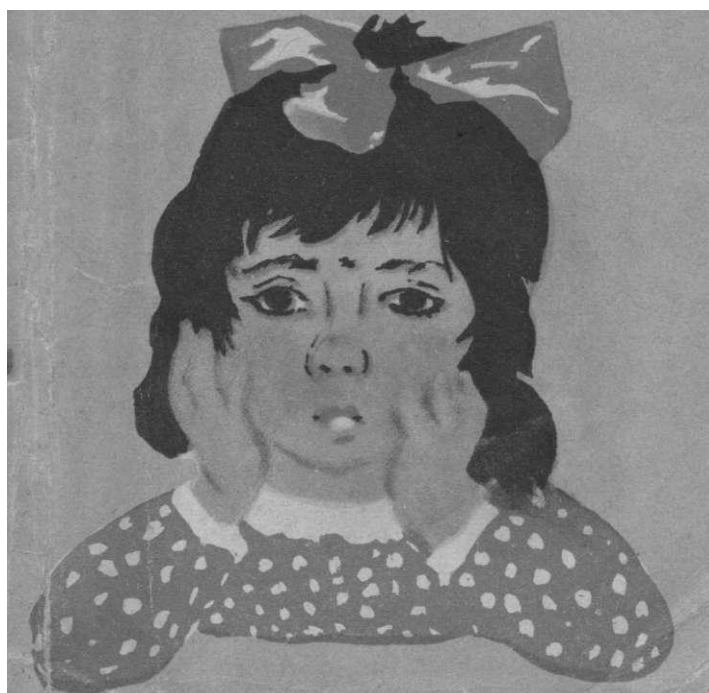

ƏLƏVİYYƏ BABAYEVA

SÜSƏN, SÜN BÜL

GƏNCLİK

BAKI-1968

SÜSƏN, SÜNBÜL

Nənə nimçənin içərisində buğlanan südlü sıyıqı Süsənin qabağına çəkdi. Süsən çiyinlərini atdı, dodaqlarını büzdü:

— Yemirəm, sıyıqdan zəhləm gedir. Bağçada sıyıq, evdə sıyıq. Bu gün istirahət günüdür. Sıyıqın da istirahət günüdür.

Nənə yanları torlu çarpayıda öz toppuş ayaqları ilə əylənən körpəyə, Süsənin bacısı Sünbülə sarı əyildi:

— Özün bil, yemirsən yemə. Anan gedəndə tapşırdı ki, nənənin sözünə bax! Yeməsən quş gedib anana xəbər verər. O da Moskvadan sənə yatıb-duran gəlincik gətirməz.

Süsəni fikir götürdü. Nənə əlindəki əmzikli şüşəni Sünbülə uzatdı. Körpə cəld ayaqlarından əl çəkib əmziyi tutdu. Südlü sıyıqı marçıldada-marçıldada əmməyə başladı. Nənə gülümsündü. Sünbülün sünbül kimi çiyinə tökülmüş qızılı tellərinə sığal çəkərək dedi:

— Sünbül mənim ağıllı balamdır. Gör heç nənəsinin sözündən çıxırmı? Anası gələndə ona elə gözəl hədiyyələr gətirəcək, gəl görəsən...

Süsən bacısının əlinə gözucu baxdı. Ay aman Sünbül sıyıqı yarı eləmişdi. Elə sorurdu ki, marçılısı otaqı başına götürmüşdü.

Süsən, nimçəni qabağına çəkdi. Sıyıqın ortasından baxan sarıca gözcüyü hirsle qarışdırdı. Nənənin stola yaxın gəldiyini görüb mızıldandı:

— Mən bu nimçədə yemirəm. Anam mənə xörəyi həmişə bildirçinin nimçədə verərdi. Bildirçinli nimçədə xörək dadlı olur.

— Ay qızım, sən nə yaman şiltaqsan, bu elə bildirçinli nimçədir də...

— Yox bildirçinli nimçə deyil! Hanı bildirçin?

Birdən cingilti eşidildi. Nənə ilə nəvə eyni vaxtda başlarını döndərdilər.

Çöldə, yarpaqları tökülmüş söyüdün pəncərəyə söykənmiş quru budaqları üzərində bir cüt sərçə oturmuşdu. Onlar Süsənə baxıb cikkildəşirdilər. Nənə əlini-əlinin üstünə vurub ağzına apardı.

– Bir bax! Sıyıq yemirsən deyə, bildirçinlər səndən küsüb çölə qaçıblar.

– Kösüblər?—Süsən bir nimçəyə, bir də budaqda oturmuş quşlara baxıb soruşdu.— Nənə bunlar mənim nimçəmdəki quşlardır?

– Bəs necə! Görmürsən sənə baxıb gileylənirlər.

Süsən istər-istəməz qaşığı əlinə aldı:

– Nənə, ay nənə, de küsməsinlər, bu saat yeyərəm. Gedib anama da xəbər verməsinlər. Bax, yeyirəm,—deyə o, sıyıq dolu qaşığı yuxarı qaldırdı.

Nənə isə pəncərəyə yanaşıb quşlara dedi:

– Quşlar, ay quşlar qayıdın öz yerinizə. Süsən də, Sünbül də mənim ağıllı balalarımıdır. Elə bildiniz ki, onlar Mehri nənələrinin sözündən çıxacaqlar! Di, tez olun, qayıdın öz yurduzuza. Kiş, kiş, kiş...

Süsən gözlərini budaqdan çəkmir, dolu qaşığı tez-tez ağzına aparırdı.

Quşlar nənənin sözü ilə qanadlarını bir-birinə çırpıb uçdular.

Pırr, pırr... səsləri eşidildi. Elə bu vaxt qaşığı boş nimçəyə dəyib cingildədi. Süsən nimçəyə baxdı, gülümsündü:

– Mehri nənə, bir bax, quşlar qayıdıb gəliblər,—dedi,—özü də hərə öz budağına qonub.

Baba otrafa göz gəzdirdi:

– Tək qorxmamısan ki?—cavab gözləmədən əlavə etdi:—hazırlaş qızım, nənən məni sənə dalınca göndərib. Dedi ki, get mənim əziz qonağımı ertə ikən gətir, yoxsa dözə bilmərəm. Dedim gedim də.

Mərcan cəld yığışdı. Güləri də geyindirdi. Baba tərəddüdlə dedi:

– Gülər körpədir. Bu axşam vaxtı onu narahat eləmə, qoy evdə qalsın.

Mərcan burnunu qırışdırdı, dodaqlarını büzdü:

– Axı, o da nənəmi təbrik etmək istəyir. Getməsə nənəm inciyər.

Baba gülümsündü:

– İnciyərsə, apar. Sözüüm yoxdur.

Mərcan qalın rəsm kağızında çəkdiyi şəkli babasına göstərdi:

– Bax, bunu nənəm üçün çəkmişəm. Görürsən necə qəşəngdir? Bu ağ xalatlı həkim nənəmdir. Bunlar onun müalicə etdiyi uşaqlardır. Bu isə

günəşdir. Qırmızı günəş. Günəşsiz olmaz axı... Bunlar da günəşin telləridir. Nənəmin üstünə səpələnib, onu təbrik etmək istəyir.

Baba gözlüyünü düzəldib diqqətlə şəklə baxdı.

—Bilirsən, nə üçün belə çəkmişəm? Axı nənəm deyir ki, ömrümün axırına kimi bu ağ xalata əynimdən çıxarmayacam, həmişə işləyəcəyəm. Xalata da geyinir ki, bax, bu uşaqları müalicə eləsin.

Baba dilini marçıldatdı:

— Bəh-bəh, bəh-bəh, Mərcan qızım, nə yaxşı tapmışsan!—O, şəkli səliqə ilə qatlayıb cibinə qoydu.—Di yaxşı, qızım, daha yubanma, vaxt keçir,—deyə Mərcanı tələsdirdi.

Mərcan Güləri qucağına aldı. Baba, cib dəftərini çıxarıb bir vərəq qopardı. Qələmini sazlayıb yazmağa başladı.

Mərcanla Gülər burnunu stolun kənarına dayayıb gözləyirdi.

— Baba, nə yazırsan?

— Qulaq as, oxuyum: «Tülkü lələ gəldi, dil tökdü, ay pipiyi qan, gözləri mərcan balanı oğurlayıb apardı».

Mərcan atılıb-düşdü. Əllərini bir-birinə vuraraq çığdı: «Tapdım, tapdım. Bilirəm bunu kimə yazmışan. Qoy bizi axtarsınlar».

Hər üçü—baba, nəvə və muncuqqöz Gülər küçəyə çıxdılar.

Uzaqda, sahilin işıqları dənizdə əks edirdi. Bu işıqlar elə bil qaranlıq payız səmasının parlaq ulduzları ilə yarışdı. Körpüdə cərgə-cərgə dayanmış gəmilərdəki elektrik lampaları tez-tez yanıb sönürdü. Bir az o tərəfdə Qız qalası ucalırdı. Qala başındakı tonqalın alovu bu gün, bu küləksiz payız axşamında daha gur yanırdı.

Mərcanla babası funikulyorun dağüstü stansiyasına gəldilər. Axşamın soyuq nəfəsi Mərcanın açıq yaxasından içəri dolub boynunu oxşayır, xırdaca telləri ilə əylənirdi. Gülər başını Mərcanın sinəsinə qısmışdı, dinməzcə tramvayın qalxmasını gözləyirdi. Payız nəsimi pilləkənin yanlarında bitmiş sənubər kollarının tikanlı yarpaqları ilə pıçıldaşırdı. Baba Mərcana sarı əyildi:

– Niyə dinib-danışmırsan, yoxsa soyuqdur?

Mərcan başını yırqaladı. Bir-birinin çiyinə söykənmiş kolları göstərib dedi:

– Eşidirsən, baba, pıçıldaşırlar.

Baba qaşlarını dartıb qulaq asdı:

– Payız küləyidir, qızım, yarpaqlarla vidalaşır, deyir ki, baharda görüşərik.

Mərcan babasına baxdı: görəndə baba zarafat eləyirdi, yoxsa düzünü deyirdi.

Tramvay gəldi. Mərcanla babası lap yuxarı başda özlərinə yer seçdilər.

Tramvay dağüstü parkın qaranlıq xiyabanlarını arxada buraxıb aramla enirdi. Aşağı meydançada böyük hovuzdan qalxan fəvvarə gah yaşıl, gah qırmızı rəngə çalırdı. Bir az irəlində, dənizkənarı parkda Bakı venetsiyası par-par parıldayırdı. Ağacların arxasından qövs kimi əyilmiş körpülər görünürdü. Mərcanın istirahət günü Gülərlə birlikdə venetsiyada gəmi gəzintisinə çıxdığı yadına düşdü.

Baba da çeşməyini taxıb ətrafa göz gəzdirdi. Mərcan onun pencəyinin ətəyini çəkdi:

– Baba, ay baba, Gülər gəmidə gəzmək istəyir,—dedi.

– Yox, qızım, gecdir. Gülərə deyindən ki, nənənin gözünü yolda qoya bilmərik. Səhər ertə parka gəzməyə gələndə minərsinnz. İndi, funikulyordan çıxandan sonra Pionerlər parkı ilə düz yuxarı qalxarıq. Orada da qəribə bir tramvaya oturub birbaşa evimnzə gedərik.

– Qəribə tramvay, hansı tramvaydır?

– Bu tramvaylar yerin altı ilə gedir.

—Ona minmək üçün gərək yerin altına düşəsən?

– Bəs necə?

– Yox. baba, mən o tramvaya minmək istəmirəm. Mən yerüstü tramvayla getmək istəyirəm.

Elə bu vaxt onlar aşağı stansiyağa yetdilər.

Azərneft meydanını keçib Pionerlər parkına dönəndə Mərçan bayaqkı söhbətə qayıtdı.

– Baba, biz yeraltı tramvaya minməyəcəyik ki?

Baba güldü.

– Qızım, sən qorxma, yeraltı tramvay qəşəngdir, özü də çox tez gedir. İndi özün görəcəksən. Ancaq sehrlı pilləkənlərə ayaq basanda yıxılmayasan ha!—deyə o, Mərçanın qolunu sıxdı. Mərçan elə başa düşdü ki, babası zarafat edir, ona görə daha dinmədi.

Mərçangil pioner parkının böyük hovuzlu xiyabanına çıxanda ağaclar arasından gur işıq gördülər. Mərçanın gözləri qamaşdı. Tez Güləri yuxarı qaldırdı ki, gözünə işıq düşməsin. Sonra gözləri alışdı.

Onlar parkdan çıxıb qapıları, divarları şüşə olan təzə bir binanın qarşısına çatdılar. Binanın üzərində qırmızı bir «M» hərfi yazılmışdı.

Baba Mərçanın geri qaldığını görüb ayaq saxladı:

– Nə var, qızım, yoxsa yorulmusan?

– Yorulmamışam baba, bura nədir?

– Bax, bu bizim metromuzdur, Yeraltı tramvay burda işləyir. Özü də bu gün işə düşüb. Bundan sonra daha bizə—nənənin yanına tez-tez gedib gələ bilərsən. Qəsəbəmizlə mərkəzin arası on dəqiqəlik yoldur. Ayağını buradaca sehrlı pilləkənə basarsan, özü səni aşağı aparar, orada da tramvaya oturub birbaşa qəsəbəmizə gələrsən. Baba əlini irəli uzatdı.—Qızım, yadına gəlirmi, burada bir su köşkü də var idi. Səhər ertə səni bağçaya ötürəndə gəlib lumulu su içərdik.

– Yadımdadır, baba, divarları da şəkəli şüşədəndi.

– Hə, qızım, köşkü bura qoyanda mən lap cavan idim. Səhərlər məktəbə getməzdən əvvəl qoltuğuma bir bağlı qəzet alıb həmin bu küçə ilə üzəaşağı, üzüyuxarı qaçardım. Qəzetləri satıb qurtaran kimi köşkə cumardım, sərin su içərdim.

Mərçan çox çalışdı, saç-saqqalı ağarmış Aslan babasını ayağı çapar, çevik oğlan kimi nəzərində canlandırmaq istədi. Görəsən gözü çeşməkli,

pilləkən çıxanda əlini belinə dayaq verən babası, o vaxt bu küçə ilə üzüaşığı, üzüyuxarı necə qaçırmış?

Mərcan gözlərini babasına zilləmişdi. Elə bil onu ilk dəfə görürdü. Aslan baba nəvəsinin ürəyindən keçənləri baxışından oxudu.

— Nə baxırsan, yoxsa elə bilirsən baban anadangəlmə qoca olub?

Stansiyanın qarşısında hündür ağaclarla əhatə olunmuş meydanda iri səbətlərdə ağ payız güllərn satırdılar.

Baba dedi:

— Gəl, çiçəklərdən bir dəstə alağ. Hamının bir bayramı olsa, bizimki ikidir. Axı sənin nənən bəxtəvər Oktyabrla yaşiddir.

Nəvə ilə baba ağ, qırmızı güllərdən nənəyə qəşəng bir dəstə bağlatdırdılar. Göz qamaşdırıcı süd kimi ağ qalpaqların altında yanan çiraqların işığında şəbbu gülləri daha qırmızı görünürdü.

Birdən Mərcan babasının əlini sıxıb soruşdu:

— Baba can, yadına gəlirmi yazda biz bağımızda toxum səpmişdik. Ancaq güllərimiz çox gec çiçəkləndi. Bəs buradakı qırmızı güllər nə tez çiçək açıb?

— Elədir, bala, zəmanəmizdə hər şey insanın öz əlindədir. İstəsə bir neçə günə bağ da salar, ağac da yetirər... dənizi də qurudar, səhrada dəniz də salar...

Onlar çırağban saraya girdilər. Baba beş qəpikliyi daxıla salanda qutu işıqlandı, üzərində «keçin» yazıldı. Baba, Mərcana pıçıldadı:

— Cəld keç qızım, geciksən məhəccər bizi tutub saxlar, keçməyə qoymaz. Necə oldusa baba keçdi, Mərçan isə yubandı. Məhəccər Mərcanın qabağını kəsdi. Mərcan ha itələdi, məhəccər onu buraxmadı. Böyükdə dayanmış göy kitelli xala göməyə gəlməsə idi, Mərcan keçə bilməyəcəkdi. Nəhayət, onlar sehrli pillələrə yanaşdılar. Mərcan ayağını pilləyə basanda səndələdi, ancaq yıxılmadı. Tez sürahidən yapışdı.

Baba əyilib nəvəsinin qulağına pıçıldadı:

– Bu pilləkənlərə eskalator deyirlər. Sərnişinləri həm aşağıya düşürür, həm də yuxarı qaldırır. Birdən kimsə:—«Mərcan! Ora bax, Mərcan da buradadır»,—deyə çığırdı.

Mərcan başını döndərdi. Dostu Leylanı tanıdı. Əlini uzatdı. Ancaq Leyla böyründən çox tez ötüb keçdi.

Eskalatorndan düşəndə Mərcan daha özünü itirmədi. Cəld hoppandı. Babadan qabaq stansiyaya çıxdı. Aslan baba isə Mərcana sarı əyilib dedi:

– QIZIM, bura tünlükdür, Gülləri ver mən aparım, düşüb sınar, gülləri isə sən.

Mərcan Humay nənənin güllərini sinəsinə sıxaraq babasının yanınca getdi.

SƏN LALƏYƏ OXŞAMA

Gülzar uzaqda, dənizkənarı parkda sayrışan işıqları göstərib dedi:

—Nədən qorxursan, ay qız? Gecədən qorxursan Pəncərəyə baxma. Görürsən ki, Qaranlıq bizdən qorxub eşiyə qaçıb. Bir bax, evimiz işıq, eyvanımız işıq... Hamamxanada da işığı yandırmışam. Kiri, indicə Ceyran nənəm gəlib çıxar. Eşitmədin anam gedəndə nə tapşırırdı? Dedi ki, «Gülzar, Lalədən muğayat ol, qoyma darıxsın. Cırtdan nağılını danış, başı qarışsın. Qapının zəngi çalınanda da xəbər almamış cəftəni qaldırma!». Elə bil uşağam, nənəmin zəngini tanımıram. Di yaxşı, indi qulaq as Lalə, danışım.

Lalə muncuq gözlərini Gülzara zillədi. Belindəki düyməni basanda «ana-ana» çağıran gəlincik dinməz-söyləməz baxırdı.

— Biri varmış, biri yoxmuş, bir balaca Cırtdan varmış. Elə bilirsən yalançı Cırtdanı deyirəm? Yox... Lap doğruçu Cırtdandan danışırım. Sən onu tanıyırsan. Kitabımın cildindəki çatmaqaş oğlanı görməmişsən? Bir gün Cırtdan...

Nağıl hey uzanırdı. Gülzar bildiyi, eşitdiyü bütün əhvalatlara Cırtdanı da qoşur, macaranı-macaraya calaşdırırdı. Ceyran nənə isə gəlib çıxmırdı ki, çıxmırdı.

Gülzar bir gözü pəncərə arxasından içəri boylanan qaranlıqda, bir gözü də qapıda nağılı davam etdirirdi.

—...Gecədən xeyli keçmiş uşaqlar uzaqda işıq gördülər.— Gülzar gözüçü pəncərədən görünən işıqlara baxdı.—İzi tutub işıq gələn səmtə getdilər. Qorxma ha! Burada Div yoxdur. Div ancaq nağıllarda olur. Görürsən ki, hər yer işıqdır. Otağımız işıqlı... Eyvanımızda, mətbəximizdə işıq yanır...—Gülzar Laləni alıb başının üstündə hərlədi: —Hər yer işıqlıdır. Div indi heç uzaq meşələrdə, cəngəlliklərdə də yoxdur. Axı, niyə olsun? Oralarda da sən kimi qızlar var. Onları tutub yeyə bilər. Qoy heç oralarda da olmasın. Lalə, düz deyirəm?

Lalə başını tərپətđi.

— Ağillı Lalə, görürsən ki, mən heç nədən qorxmuram, sən də mənim kimi ol...—gözü yenə pəncərədən boylanan qaranlığa sataşdı.—Mənim qəşəng Laləm gəl, gəl qucağımda otur.

Bu vaxt qapının zəngi üç dəfə basıldı. Lalə qorxdı. Gülzar gəlinciyi sinəsinə qısıb, məzəmmətlə dedi:

— Yaman qorxaq qızmışsan, gələn Ceyran nənədir də!

Gülzar dəhlizdə dodaqlarını açar yerinə sarı uzadıb ucadan «Kimdir?» soruşdu. .

Nazik bir səs eşidildi:

— Şəngülüm, Şüngülüm, Məngülüm, aç qapını mən gəlim.

— Nə gətirmisən?

— Buynuzumda ot gətirmişəm, çantamda süd gətirmişəm. Çibimdə də Gülzar balama noğul gətirmişəm.

Gülzar qapını açıb Ceyran nənəsinin boynuna sarıldı. Lalə sevincindən: «ana-ana» deyib çığırdı. Axı, o başqa cür danışa bilmirdi.

Nənə soruşdu:

– Qızım, anan çoxdanmı gedib? Yəqin evdə tək qorxmusunuz?

– Mən yox. Lalə yaman qorxurdu... Mən ona Cırtan nağılını danışmağa başladım. O, divdən qorxub ağladı.

– Hansı divdən?

– Cırtanın çayda batırdığı divdən...

Ceyran nənə nəvəsini Lalə ilə birlikdə qucağına alıb öpdü, sonra da önlüyünün cibini noğulla doldurdu.

– Sən gərək Lalənin başa salaydın ki, elə balaca Cırtan divi çayda batıranda, bu böyüklükdə Gülzar onun öhdəsindən gələ bilməz?

Gülzar dinmədi. Üzünü nənəsinin çiyninə qısdı.

– Mən ona dedim ki, qorxma. Div ancaq nağıllarda olur. Qulaq asmadı, hey ağladı.

Ceyran nənə Gülzarı oxşaya-oxşaya dedi:

- Bilirəm, sən mənim ağıllı balamsan. Lalə də ağıllıdır, ancaq o, qorxaqdır, sən Laləyə oxşama. Cəsarətli ol!

GÜNAH MƏSTANDA İMİŞ

İstirahət günü idi. Həyət-bacanı pambıq kimi ağ qar basmışdı. Günün işığında qar ulduz kimi parıldayırdı.

Şamil burnunu pəncərənin şüşəsinə dayayıb həyətdə top-top oynayan uşaqlara tamaşa edirdi. Odur uşaqlardan biri böyrü üstə yumşaq qarın içinə yığıldı. Qalanları da bunu dövrəyə alıb gülüşdülər. Şamil nə qədər yalvardısa onu həyətdə buraxmadılar. O, dodaqaltı mızıldandı:

–Axı bu qaloşu kim çıxardıb? Bəyəm qaloşsuz qarın üstündə oynamaq olmaz!..

...Səhər ertə, o, uşaqlarla birlikdə həyətə çıxmaq istəyəndə bir də gördü ki, qaloşunun bir tayı yoxdur. Nə qədər axtardısa, tapa bilmədi. Paltosunu, papağını geyindi, qapıdan çıxanda, anası mətbəxdən çığırdı:

– Şamil, bir bəri gəl, hara qaçırsan?

–Həyətə. Hamı həyətdədir. Uşaqlar məni gözləyirlər.

– Oğul, möhkəm geyin, şarfını da boğazına sarı, soyuq dəyər.

Şamil qayıdıb şarfını boynuna sarıdı. Elə qapıdan çıxmaq istəyirdi ki, Firəngiz çığırdı:

– Şamil, qaloşlarını da gey!

Şamil onun sözünə fikir vermədi. Bunu görə Firəngiz ucadan dedi:

– Ana, ay ana, Şamil qaloşlarını geyməyib.

Ana əllərini çiyindəki dəsmalla silə- silə mətbəxdən çıxdı.

– Ay bala, axı mən sənə dedim ki, möhkəm geyin, yoxsa buraxmaram.

Bu vaxt Şamilin atası da dəhlizə çıxdı, Şamil qaloşunun tayını axtarmağa başladı. Paltarasanın altına, şkaflın altına, stolun altına baxdı. Evə keçdi, bütün çarpayıların altını axtardı. Qaloşu elə bil yer udmuşdu. Bir azdan gün batdı, sulu qar yağmağa başladı. Uşaqlar da dağılışıb evlərinə getdilər.

Günorta Şamilin anası xörək çəkirdi hamı stolun ətrafına yığışmışdı. Məstanət iyi eşidib, taxtın altından çıxdı. O, miyoldaya-miyoldaya Firəngizə tərəf gəldi Şamil Məstana baxdı. Birdən qaloşu taxtın altında gördü. Demə Məstan qaloşun üstündə yatıbmış. Şamil qəzəblə Məstanı hədələdi:

– Yaxşı, Məstan, əlimə düşərsən!

Məstan da elə bil təqsiri olduğunu başa düşmüşdü. O, cəld Firəngizin qucağına atıldı. Başını qısıb gözlərini yumdu.

AYRAN

Reyhan nənənin evində biçinin birinci gününü hər il bayram kimi qarşıladılar. Səhər bütün ailə süfrə başına yığışar, Reyhan nənənin

hazırladığı dadlı yeməklərdən yeyərdi. Reyhan nənə köhnə adətlə həmin gün süfrəyə yağlı qatıq, axşamdan sacda saldığı, yumşaq qalmaq üçün süfrəyə sarıdığı nazik lavaş, qaymaq və qorda bişirilmiş bir neçə külləmə yumurta düzərdi. Səhər iştahları olmadığından hərə bir-iki tikə ağzına alıb yola hazırlaşardı. Reyhan nənə də süfrədəkiləri səbətə yığar, üstünü boşqabla örtüb gəlininə verər və deyərdi:

— Əgər çatdırsam, nahara da bir isti şey bişirib gətirərəm.

Nailənin anası qayınanasının bu sözlərinə gülüb deyərdi:

—Ay arvad, aclıq çəkməmişik ki, bu qədər şeyi bir həftəyə yeyib qurtarmaq olmaz. Narahat olma, heç bir şey lazım deyil.

Sonra hamı bir yerdə artırmaya çıxar, Reyhan nənə də əlinə bir cam su alıb onların dalınca atar və deyərdi:

— Ay balalarım, işiniz avand, məhsulunuz bol olsun.

O gün uşaqlar da yuxudan tez ayıldılar. Reyhan nənə də onları daha həmişəki kimi danlayıb deməzdi ki, «ay bala nə var, səhərin gözü açılmamış qalxmısınız! Bir, azca yatıb dincəlsəniz».

Bir sözlə həmin gün ev-eşikdə böyük dəyişiklik, hər şeydə bayram şənliyi hiss olunardı. Odur ki, İlyasla Nailə də o günü səbirsizliklə—Bir may bayrımını gözləyən kimi gözləyərdilər.

Reyhan nənənin iki-üç ildi ki, əli işdən üzölmüşdü. O, qocaldığından işə gedə bilmirdi. Ancaq elə ki, biçin vaxtı gəldi, xüsusən biçinin ilk günləri, bir yerdə aram tapa bilməz, hey əlini gözünün üstünə qoyu, kolxoz tarlasına gedən enli kənd yoluna baxardı.

Bu gün də biçinin ilk günü idi.

Reyhan nənə gəlini ilə oğlunu yola saldıqdan sonra talvarın altında, kötüyü qapqar qaralmış tənəyə bağlanan ala inəyin yanın getdi. Ala inək Reyhan nənənin əlindəki sərnice əyri-əyri baxıb acıqla dal ayaqlarını yerə döydü, quyruğunu qaldırıb hirslə yanlarına çırpdı. Ala inəyin balası Qızılı da sərnici görən kimi yazıq-yazıq böyürdü.

Reyhan nənə ala inəyin boynunu tumarlaya- tumarlaya Nailəyə dedi:

– Qızım, buzovu inəyin altına sal.

Nailə xeyli əlləşdikdən sonra bir təhər çatını açdı. Qızılı qaçıb özünü ala inəyin altına saldı. Lakin Qızılı bir-iki ağız əmmişdi ki, Reyhan nənə əmcəyi onun ağızından çıxartdı. Ala inəyin yelinini sığallaya-sıqallaya sağmağa başladı. Ayaqlarını yerə dirəyib böyürən buzovu Nailə çəkə-çəkə həyətin o başına apardı.

Az sonra nənə ala inəyi naxıra ötürüb doqqazın cəftəsini keçirtdi.

– Ay bala, İlyas, buzovun çatısını aç, burax həyəət...

İlyas bərə gəzdirirdi. O, təmkinlə sağ ayağını belin təkəcinə basır, qara, nəmişlikdən pürçüm-pürçüm olmuş torpağı çevirərək ləklərin yoluna töküdü.

İlyas elə ki, ləkləri sulayıb qurtardı, tut ağacına sarı yollandı, yerdən bir daş götürüb atdı. Nailənin cücələrini ürkütdü, sonra da ucadan dedi:

— Nənə, mən məktəbə gedirəm. Bu gün müəllimlərimizlə birlikdə kolxozçulara göməyə gedəcəyik.

Nailə əlindəki qabı cəld yerə qoyub, nənəsinin yanına qaçdı.

– Nənə, nə olar, deyinən İlyas məni də aparsın...

İlyas Nailənin sözlərinə bərkdən güldü:

— Bir buna bax, bu cırtdan da köməyə getmək istəyir. Sən ancaq əl-ayaqa dolaşarsan. Göməyə pionerləri aparacaqlar. Sən get öz toyuq-cücənə dən səp.

Nailənin İlyasa acığı tutsa da dinə bilmədi. Bir az sonra nənə süd dolu sərniçi götürüb eyvana qalxdı.

Nailə həyətdə, çəpər dibində vurnuxan Qızılının yanına qaçdı. Buzov Nailəni görəndə kimi başını döndərdi, doqqaza baxıb böyürdü. Nailə barmağını Qızılının ağızın sürtüb sığallaya-sıqallaya dedi:

– Hə, nə var, Qızılı! Sən də anan üçün darıxırsan? Ağlama, görürsən ki, mən heç ağlamıram,

Bu vaxt Reyhan nənə Nailəni səslədi:

– Ay bala, gəl nə qədər gün qızmamışdır, biz də tarlaya baş çəkək. Görürsən ki, həyat bacalarda səs-səmir kəsilib, hamı biçindədir. Bizə nə olub eldən geri qalaq?

Nailə sevindiyyindən pilləkənləri cüt-cüt qalxıb artırmaya çıxdı, qırmızı donunu geyinib atasının enli günlüklü, köhnə həsir şlyapasını da başına qoydu. Reyhan nənə sərin ayranla dolu səhəngi qoluna keçirib, tənəkə su qabını da Nailəyə verdi.

Nənə ilə nəvə enli kənd yolu ilə kolxoz tarlalarına sarı yollandılar.

Qabaqda Babadağın haçalanmış zirvəsindən boylanan günəş öz qırmızı tellərini ətrafa səpələmişdi. Nailə səhərlər eyvanlarının taxta məhəccərinə dırmaşmış, Babadağın haçalı zirvəsindən qalxan günəşə tamaşa etməyi çox xoşlardı: əvvəlcə dağın zirvəsi çəhrayı-bənövşəyi rəngə çalar, sonra da iki haçanın arasında elə bil böyük bir tonqal alışıb yanardı. Tonqal getdikcə alovlanır, bir azdan dəyirmiləşər, Alı babanın zindanda döyüdü qızmar dəmirlərə oxşardı. Sonra da birdən dağın haçasından baş vurub çıxardı. Nailəyə elə gələrdi ki, Babadağın haçası günəşi tutub saxlayır, çıxmağa qoymur. Günəş də xeyli əlləşdikdən sonra bir təhər yaxasını haça zirvədən qurtarır. Günəş çıxan kimi otlar, çiçəklər, yaşıl yarpaqlar canlanır, elə bil pıçıldaşaraq günəşi salamladı. Nailə də sevinər, tez sürüşüb məhəccərdən yerə atırdı.

İndi də günəşin ilıq telləri Nailənin üzünə, yalın ayaqlarına və qollarına toxunduqca, o da otlar, çiçəklər, yarpaqlar kimi sevinir, həsir şlyapasının enli günlüyü altından günəşin qızılı tellərinə baxmağa çalışırdı. Ancaq günəşin iti parlaq şüaları Nailənin gözüne düşüb baxmağa qoymurdu.

Yolun üstündəki qoşa söyüddən o tərəfə zəmilər başlayırdı. Hələ taxılı biçilməmiş dəniz kimi dalğalanan zəmidə arvadları ala-bəzək ləçəkləri rəngbərəng dağ çiçəklərinə oxşayırdı. Dağətəyi təpələrdə kombayn işləyə bilmədiyindən kolxozçular taxılı əllə biçirdilər.

Nailə hələ uzaqdan taxıl döyən maşını üstündə dayanmış qonşuları Gülsüm xalan tanıdı. Onlar maşının yanına gəldilər. Qızların gətirdikləri dərzləri

Gülsüm xala havada quş kimi tutur və cəld barabanın ağzına verirdi. Barabanın dişləri sünbülləri alıb bir göz qırpımında əzdikcə Nailənin şax sünbüllərə yazığı gəlirdi. Taxıldöyən maşının dalından saman, qab tərəfindən isə buğda tökülürdü. Çox çəkmədi ki, sovruq maşınını da işə saldılar. Xırmanın üstünü toz duman kimi bürümüşdü.

Reyhan nənə Nailənin qolundan tutub dartdı.

— Ay bala, bəri gəl, gün qızır. Gedək görək ananın briqadasında nə var.

Nailə yalın ayaqlarına batan quru küləşin üstü ilə atıla-atıla nənəsinin dalınca kəsmə yolla, uzaqdan uğultusu aydınca eşidilən kombayna sarı getdi. Reyhan nənə tərənin ətəyindən keçərkən oraqla taxıl biçən qızların yanında ayaq saxlayıb çığırdı:

— Ay Məryəm bacı, qolların var olsun, necəsən, köməyinə gəlimm?

Məryəm bacı belini düzəldib dedi:

— Reyhan bizim tarlaya xoş gəlib, yoxsa əlin oraqdan ötrü geyişir, evdə qərar tuta bilmirsən?

Bu ara Reyhan nənə ətrafa göz gəzdirib, tarlaya bu il ilk dəfə çıxmış biçinçi qızların əlinə nəzər yetirdi. O, Məryəm arvadla danışa-danışa əyilib qızlardan birinin əlindən orağı aldı və məzəmmətlə dedi: — Ay bala, bu ot deyil ki, dəryazı bu başdan vurub o başdan çıxasan? Orağı ki, siz o təhər çalırınsınız, bütün sünbüllər əzilib tökülür.

Reyhan nənə yerə əyilib bir xeyli sünbül çəngələdi, sonra da bu böyük dəstəni biçdi. Qızlar Reyhan nənənin çəngələdiyi dəstənin böyüklüyünə heyran-heyran baxırdılar.

Reyhan nənə bir neçə dəfə oraq vurduqdan sonra iri bir dərz bağladı. O, dərzi yuxarı qaldırıb sığalladı. Sonra qızlara sarı dönüb dedi:

— Bax, taxıl buna deyərlər. Adamın qolu düşür. Elə bil əlimə iri bir daş almışam.

Qızlardan biri ayağa qalxdı. Reyhan nənənin bağladığı möhkəm dərz əlinə alıb, yoldaşlarına göstərdi:

— Baxın, qızlar, dərz belə bağlarlar.

Məryəm bacı gülə-gülə dedi:

– Reyhan vaxtilə kənddə məşhur biçinçilərdən biri sayılırdı. İndi də o, bizə öz ustalığını göstərmək istəyir.

Reyhan nənə isə uzaqda qaralan kombayn göstərib əlini havada yelləyərək:

– Eh, daha gördüyün meydan deyil, bu nəhəngin yanında Reyhanın dərzləri çör-çöpdür,—dedi.

Sonra Nailə ilə Reyhan nənə qızlarda, ayrılıb zəminin içi ilə, kəsmə yolla Nailənin anasının işlədiyi briqadaya sarı getdilər.

Gün qızdıqca taxılı sovuşmuş zəmidə küləş iyi, bir də yovşan qoxusu gəlirdi.

Reyhan nənə ilə Nailə iri qarağacın atındakı düşərgəyə çatdığı vaxt ətrafda kimsə görünmürdü. Bircə boz köpək buğda kisələrinin ətrafında dolanırdı. Reyhan nənə örpəyini açıb, bir balaca dincini almaq üçün qarağacın altındakı taxtın üstündə oturdu.

Kombayn indi üzü bəri gəlirdi. Reyhan nənə yanındakı səhəngi göstərib Nailəyə dedi:

– Bala, bir azdan kombayn gəlib yetişəcək, bu səhəngi al, sal arxa soyusun, iş üstündə soyuq ayranın ləzzəti başqa olur.

Nailə səhəngi güclə yerdən qaldırıb arxa saldı. Gətirdiyi tənəkə qabı arxın soyuq suyunda yaxşıca yaxaladı. Sonra da ayaqlarını suya salladı. Günün təsirindən alışıb-yanan qıçları sərinlədi.

Bu vaxt düşərgədəki taxılbiçənlərə isti yemək hazırlamaq üçün çır-çırpı yığmağa getmiş Bəyim arvad da gəlib çıxdı. Nailə arxın kənarındakı nəm torpaqdan evcik düzəldir, kombaynın uğultusu arasından hərdənbir nənəsilə Bəyim arvadın söhbətini də eşidirdi.

Reyhan nənə kisələrdəki sarı «Sevinc» buğdasını bir ovcundan o birisinə tökərək:

— Maşallah, buğda buna deyərlər ha, elə bil ki, torpaq gündən aldığı bütün istini, işığı və qüvvəni bu bəxtəvərə veribdir,— deyirdi.—Bir gör nə yaxşı ətri var. Buğda deyil, lap kəhrabadır.

Bəyim arvad da bir-iki dəni dişləri arasında əzişdirə-əzişdirə ağzını ləzzətlə marçıldadıb deyirdi:

— Özü də lap bal kimidir. Görək bu günlərdə təzə buğda unundan uşaqlara bir fəsəli yayım.

Bu arada kombayn onlara yaxınlaşdı. Reyhan nənə Nailəni səsləyərək dedi:

— Nailə, çöldə işsiz gəzmək ziyandır, Dur, bala, səhəngi apar, camaata ayran payla.

Nailə səhəngi güc-bəla ilə kombaynın qay bağına apardı. O, kombaynın üstündə dayanmış anasını gördü. Anası əyilib səhəngi qızının əlindən aldı, yanındakı kolxozçulara sərini ayran payladı. Qadınlardan birisi yerə atılıb sürücü Əhməd dayıya, onun köməkçisinə də ayran verdi.

Əhməd dayı sərini ayranı içib ağzını marçıldıtdı və əlinin dalıyla islanmış bığlarını silə-silə Nailəyə dedi:

— Ay sağ ol, qızım, bundan sonra nə vaxt istəsən, kombayna minə bilərsən. Lap istəsən gəlib səni hər gün gəzməyə də apararam.

Maşının üstündə dayanmış arvadlar Əhməd dayının bu sözlərinə gülüşdülər.

Elə bu vaxt pionerlər də gəlib çıxdılar. Onlar kombaynın arxasınca gəzərək yer düşmüş sünbülləri toplayırdılar. Uşaqlar Nailəni dövrəyə aldılar. İlyas da onların arasında idi.

Nailə istidən qızarmış üzünə tökülən saçlarını biləyilə hey yana verir, sonra da tənəkə qabı doldurub uşaqlara ayran paylayırdı.

O, hamı ilə birlikdə,—anası, atası, qardaşı, hətta Əhməd dayı ilə birlikdə işlədiyinə görə fəxr edir, ürəyi sevincindən uçunurdu. O, elə sevinirdi ki, bayaq İlyasın dediyi «bu cırtdan da köməyə getmək istəyir» sözlərini belə yadından çıxartmışdı.

TƏZƏ İL

Güləri bu gün bağçadan atası gətirirdi. Onlar mağazaların vitrinlərində düzəldilmiş bərli-bəzəkli yolkaların yanından keçdikcə atası Gülərə deyirdi:

– Bax, görürsən Şaxta baba uşaqlara nə gözəl yolkalar gətirib?

Gülər bir-birindən şux, bir-birindən yaraşılıq yolkaların qarşısında ayaq saxlayıb soruşdu:

– Ata, yolkaların üstündəki qırmızı-sarı işıqları da Şaxta baba yandırır?

– Bəs necə. Bir gör o yekə yolkanın başına nə gözəl ulduz sancıb?

– Ata, axı bizim bağçadakı yolkanı heç Şaxta baba gətirmədi. Onu bir dayı ilə Ceyran müəllimə gətirib gəldi, sonra da özümüz bəzəməyə başladıq. Ancaq Ceyran müəllimə dedi ki, yolkamız hazır olandan sonra Şaxta baba özü bizə qonaq gələcək, uşaqlara çoxlu hədiyyə gətirəcək.

Mağazaların işıqları, dirəklərə vurulmuş elektrik lampaları, maşınların faralarından düşən işıq zolaqları təzəcə yağmış yağışdan sonra güzgü kimi parıldayan səkilərin üstündə əks edirdi. Gülər ən çox sevdiyi oyuncaq mağazasının vitrinində qoyulmuş iri, bəzəkli yolkanın qabağından keçəndə atasının əlini tutub çəkdi. Onlar durub yolkanın altındakı ağ pambıq dovşana, başını hey yırğalayan ayıya, qırmızıyanaq, ağsaqqal Şaxta babaya xeyli tamaşa etdilər. Gülər yolkanı göstərib soruşdu:

– Ata, bəs niyə ora qar yağıb, bura yağış?

Gülərin atası gülümsədi. Onun yanında dayanmış xala da bərkdən şaqqıldaıb dedi?

– Uşaq doğru deyir də. Belə də təzə il olar. Yeni ildə ki, qar yağmadı, nə ləzzəti.

Gülər başını qaldırıb sualedici nəzərlərlə bir atasına, bir də özgə xalaya baxdı.

Atası dedi:

– Qızım, oradakı qar deyil, pambıqdır.

Bir az sonra onlar evlərinə yetişdilər. Qapıya çatanda Gülər atasını qabaqladı.

– Ata, sən dur, zəngi mən özüm basacağam.—O, pəncələri üstə qalxıb baş barmağını zəngə uzatdı. Amma əli çatmadı. Atası Gülərin belindən yapışıb yuxarı qaldırdı. Gülər barmağını düyməyə basdı. Qapı açılan kimi barmağını düymədən çəkdi.

Gülər atasının əlindən çıxıb, astanada dayanan anasının qoynuna atıldı:

– Ana, zəngi özüm basdım ey. Bax, bu barmağımla.

Gülərin qardaşı Çinar özünü saxlaya bilmədi. O, anasının ətəyini çəkib dedi:

– Ana, yox, yalan deyir, özüm gördüm. Onu atam yuxarı qaldırmışdı.

Məryəm məzəmmətlə Çinara baxıb başını buladı:

– Çinar, Gülər yalan danışmaz, zəngi Gülər özü basıb, amma atan ona kömək eləyib. Axı onun boyu hələ zəngə çatmır.

Məryəm Gülərin paltosunu çıxarandan sonra tez mətbəxə qaçdı.

Mətbəxdən Gülərin ən çox xoşladığı alma piroqunun ətri gəlirdi. Çinar dəhlizdən yemək otağına keçən qapını taybatay açıb Gülərə dedi:

– Bir bax, gör bir nə gözəl süfrə açmışıq.

Gülər qaloşlarını çıxara-çıxara başını qaldırıb, pərdənin arasından görünən bəzəkli stola baxdı.

Çinar öyünərək dedi:

– Anamla mən düzəltmişəm. Bu gün axı biz təzə ili qarşılamağa, q

Gülərin daha qaloşunun o biri tayını çıxarmağa səbri çatmadı. O, tez pərdəni qaldırıb otağa qaçdı.

Böyük ağ süfrənin üstünə ləzzətli yeməklər—üstü qəhvəyi, çəhrayı kremlə bəzədilmiş iri tort, naxışlı şəkərburalar, şəkər çörəklər düzülmüşdü. Gülər burnunu stolun bir bucağına dayayıb bərli-bəzəkli boşqablardan, rəngarəng qədəhlərdən gözünü çəkə bilmirdi. Stolun tən ortasında qoyulmuş iri billur güldandakı çiçəklərin ətri isə bütün otağı bürümüşdü. Gülər dodaqlarını büzüb ağlamsına-ağlamsına qardaşına dedi:

– Bəs məni niyə gözləmədiniz? Mən də sizə kömək etmək istəyirdim.

Çinar ciddi bir görkəm alıb qaşlarını çatdı:

– Axı vaxt yoxdu. Anam qorxurdu ki, qonaqlar yığışar, təzə il gələnə kimi stolu səliqəyə sala bilmərik.

Gülər gözünü süfrədən çəkmədən soruşdu

– Çinar, təzə il haradan gəlir? Moskvadan? Onu qarşılamağa gedəndə bizi də aparacaqlar?

Gülərin atası keçən qış Moskvaya ezamiyyətə getmişdi. Məryəm onun gəlməyinə bir neçə gün qalmış uşaqlara demişdi:—iki gündən sonra atanızı qarşılamağa gedəcəyik.

Ertəsi gün o, ev-eşiyi təmizləmiş, bayram günlərində olduğu kimi ləzzətli xörəklər bişirib hər tədarükünü görmüşdü. Sonra da Gülərlə Çinarı geyindirib şəhər vağzalına aparmışdı. Gülər atasını qarşılamağa getdikləri günü çox yaxşı xatırlayırdı. Atası onlara Moskvadan nələr gətirməmişdi: danışan gəlincik, miyoldayan pişik. Çinarın özügedən maşınını...

İndi də Çinar deyəndə ki, təzə ili qarşılamağa, Gülər elə bildi onlar yenə şəhər vağzalına gedəcək, Şaxta babaya oxşar əmini—təzə ili qarşılamaqlar.

Çinar bacısının sözlərinə ucadan gülüb:

– Təzə il bəyəm adamdır?—dedi.

Gülər duruxdu, azca fikirləşəndən sonra soruşdu:

– Bəs nədir?

– Nədir, nədir? Necə nədir? — Doğrusu Çinar özü də bilmirdi ki, bacısına nə cavab versin. Ancaq karıxdığını gizlətmək üçün əlini yelləyib dedi:—Yox, biz onu qarşılamağa getməyəcəyik. Eləcə özü gələcək.

Bu vaxt qapının zəngi çalındı. Çinar cəld dəhlizə qaçdı. Gülər də onun dalınca getdi. Gələn, Gülərin xalası Səlimə idi. O yağışdan islanmış plaşını çıxarıb mıxdan asdıqdan sonra Güləri qucağına aldı, yanağından öpüb dedi:

– Ay qızım, sənin təzə ilin mübarək olsun, neçə belə bayramlara yetəsən!

O qoltuğundan bağlamanı açıb Gülərə qırmızı bir top, Çinara da kiçik Şaxta baba bağışladı.

Gülər yəqin etdi ki, «təzə il Moskvadan gəlməsə də çox yaxşı əmidir. Çünki o, evdə belə bir şənliyə səbəb olmuşdur».

Bir azdan sonra qonaqlar bir-bir, iki-bir gəlib yığışdılar. Gülər hər dəfə zəng çalınanda cəld dəhlizə yüyürür, fikirləşirdi ki, yəqin bu dəfə gələn təzə ildir. Ancaq hamı onu gözləsə də təzə il gəlmirdi ki, gəlmirdi. Gülərin yatmaq vaxtı çoxdan keçmişdi. O qorxurdu ki, anası onu yatırır, Gülər də təzə ili qarşılaya bilməz. O, arada bir Çinardan gizlin mətbəxə qaçıb Nailənin anası Şəfiqə xaladan soruşdu:

– Şəfiqə xala, bəs biz təzə ili nə vaxt qarşılayacağıq?

Şəfiqə xala Gülərin başını sığallayıb qucağına götürdü. Divar saatının yanına gəldi. Əqrəbləri göstərərək dedi:

– Gülər can, bax, bu iki əqrəbi görürsən? Onlar bir-birilə qoşalaşıb on iki rəqəmi üstündə görüşəndə təzə il də gələcək.

Gülər ətrafa göz gəzdirdi. Yaxşı ki, Şəfiqə xalanın dediklərini Çinar eşitmədi. O, elə hey gülüb Gülərə deyirdi ki, sən heç bir şey bilmirsən, lap balaca bəbəsən!

Gülərin gözlədiyi kimi də oldu. Bir az sonra Məryəm içəri girib qonaqların yanında Gülərə dedi:

– Qızım, daha bəsdir! Çinar, sən də elə yatmaq vaxtın çoxdan keçib.

Səlimə xala yerindən qalxıb uşaqları yataq otağına apardı. Gülərlə Çinar ürəklərində bundan çox narazı olsalar da qonaqların yanında dinə bilmədilər. Səlimə xala Gülərin ayaqqabılarını çıxara-çıxara dedi:

– Uşaqlar, kim tez yatsa, bu gecə Şaxta baba gəlib onun balışının altına daha yaxşı hədiyyə qoyacaq.

Onlar yerlərində xeyli dinməz uzandılar. Sonra Gülər başını yastıqdan götürüb dedi:

– Ay za, oyaqsan? Gəl yatmaq, təzə ili gözləyək.

Çinar yerində qurcalandı. Ancaq dinmədi.

Gülər dedi:

– Çinar, yatmasaq Şaxta baba hədiyyəmizi aparıb başqa uşaqlara verməz ki?

Çinar böyüklərə məxsus təmkinlə cavab verdi:

– Yox, Səlimə xala bunu elə-belə, bizi tez yuxuya vermək üçün dedi.

Gülər sakit oldu. Gözlərini qonaq otağına açılan qapının arasından düşən işığa zillədi. Bir az sonra yenə dilləndi:

– Ceyran müəllimə dedi ki, biz təzə ili iki gün sonra, Şaxta baba gələndə qarşılayacağıq.

– Biz isə onu sabah məktəbimizin idman salonunda qarşılayacağıq. Bilirsən, bizim nə böyük yolkamız var?

– Çinar, nə olar, məni də apar da. Mən də səni öz bağçamızın yolkasına apararam.

– Olmaz, sən balacasan, səni məktəbin yolkasına buraxmazlar. Nə vaxt bağçanı qurtarıb məktəbə gedərsən, onda səni də buraxarlar.

Gülər acıqlanıb dalını Çinara çevirdi. Ancaq bu uzun sürmədi. İki dəqiqə sonra o yenə sol böyrü üstə çevrilib soruşdu:

– Çinar, sən heç təzə ili görmüsən? O necə olur? Lap beləcə,—o, şəhadət barmağının ucunu göstərdi,—Cıqqılıca olur?

– Cıqqılı özünsən, heç təzə il də cıqqılı olar. Bilirsən, onun neçə yaşı var. Müəllimimiz dedi ki, bu gün onun 1957 yaşı qurtarır.

– Bu nə qədərdir, lap çoxdur?

– Lap, lap çox.

– Bəs onda niyə ona qoca il demirlər, təzə il deyirlər?

İndi də Çinar sol böyrü üstə dönüb arxasını Gülərə çevirdi.

– Mən yatdım. Daha danışma,—dedi. Ancaq özlüyündə fikirləşdi: «Gülər doğru deyir ey, görəsən ona niyə qoca il deyil, təzə il deyirlər».

Bir az sonra qonaq otağında yeni ilin gəlməsilə hamı bir-birini təbrik edirdi. Qonşu otaqda isə şirin-şirin yatan Gülərlə Çinara Şaxta baba öz qış nəğməsinə söyləyirdi...

Gecə yarı Məryəm uşaqlara dəymək, onların üstünü basdırmaq üçün yataq otağına keçdi. O əyilib Gülərin isti yanağından öpəndə Gülər əllərinin dalı ilə gözlərini ova-ova soruşdu:

– Ana, bəs təzə il gəlmədi? O haradadır?

Məryəm gülməkdən uğunub getdi. Gülərin başını sinəsinə qısıb pıçıldadı:

– Gəlmişdi, qızım, gəlmişdi,—O, Gülərin yatağının yanındakı bəzəkli torbanı göstərərək dedi:—bax, sənə gör nə gözəl hədiyyələr gətirib, indi gedib başqa uşaqların hədiyyələrini paylamağa.

– Bəs mənim yanıma qayıtmayacaq?

– Qayıdacaq, o hər il gəlib sənə belə gözəl hədiyyələr gətirəcək.

NƏNƏ CAN NAĞIL DE!

Zərifə hər axşam yatağa uzanan kimi nənəsini çağırır deyərdi:

– Nənə can, bircə dənə nağıl danış, sonra yatım.

Nənəsi onun yatağı yanındakı taxtın üstündə oturub Zərifənin dəfələrlə eşitdiyi nağıllardan birini söyləməyə başlardı.

«Biri var idi, biri yox idi, bir itibuynuz ala keçisi var idi. Keçinin üç kiçik balası var idi, biri şəngül, biri şüngül, biri məngül».

Arabir Zərifə nağılın şirin yerində yuxudan xumarlanan gözlərini aralayıb, nənəsinin çaşbaş saldığı yerləri düzəldərdi.

Bəzən nənəsi elə bilərdi ki, Zərifə yatmışdır. Nağılı yavaşca kəsib yerindən qalxmaq istərdi. Bu vaxt Zərifə cəld yerindən sıçrayıb yuxulu gözlərini güclə aralayardı:

–Nənə, bəs gerisi, bəs gerisi necə oldu? —deyə çığırardı.

Nənəsi də yorğun halda yenə taxtın üstündə oturub söylərdi.

Nağıl qurtarar, Zərifə yatmazdı, qalxıb yatağında oturur və deyərdi:

—Nənə can, birini də danış, sonra yatım.

Nənəsi, beləliklə, bir nağılı qurtarıb o birini başlardı. Bəzən də o bildiyi nağılların hamısını danışmalı olardı. Zərifəni isə yuxu aparmazdı ki, aparmazdı. Nağıllar qurtarandan sonra o öz qəribə suallarını verməyə başlardı:

— Nənə, o heyvanxanadakı qurd şəngülüm, məngülümü yeyən boz qurddur? Bəs sən deyirdin ki, iti buynuzlu ala keçisi onu öldürüb?

Nənəsi bu suallara çox çətinliklə cavab verərdi.

Zərifə nənənin cavabını gözləməz, sualı -sual ətəyinə bağlardı.

— Nənə, niyə bəs hər rəng gül olur, ancaq yaşıl gül olmur?

—Bıy, heç yaşıl da gül olar?—Zərifənin bir çox suallarına o, beləcə sualla da cavab verərdi.

Belə hallarda Zərifə nənəsindən çox narazı düşər və deyərdi:

— Nənə, niyə bəs mənə anam, bağça müəlliməm hər şeyi bilir, amma sən heç bir şey bilmirsən? Elə deyirsən, yaşıl da gül olar? Axı, niyə olmur?

— Onlar oxuyub dünyanın gələcəyini, gedəcəyini bilir, mən isə qoca arvadam, belə şeyləri haradan bilim...

Bu vaxt nənə ilə nəvənin deyişməsinə o biri otaqdan anası gələrdi. Zərifənin anası müəllimə idi. Zərifə anasının qollarından yapışıb yatağının üstündə oturdu və yalvarardı:

— Ana can, bir nağıl da sən danış, sonrayatım.

Anası onun başını tumarlayardı:

— Qızım, gecə keçir, yatmaq lazımdı, yoxsa səhər dura bilməzsən, bağçaya gecikərsən, mən də məşğulam, dəftərləri yoxlayıram. Ağıllı qızım, yat, nənəni incitmə, o yorğundur, qoy bir az dincəlsin.

Zərifə qulaq asmazdı...

— Yox, yox, birini de, sonra yatım. Qırmızıpapaq qızın nağılını danışmasan yatmayacağam...

Anası çarəsiz qalar, oturub nağılı başlardı:

«Biri var idi, biri yox idi, bir qırmızıpapaq qız var idi...».

Zərifənin gözləri yumulurdu. Anasının səsi getdikcə uzaqlaşırıdı... İndi ona elə gəlirdi ki, qırmızıpapaq qız özüdür, budur, əlində ağ bağlama meşə ilə nənəsinin yanına gedir.

...Hər tərəf ot, çiçəkdir, ağacların yaşıl yarpaqları pıçıldaşır. Bax, burada yaşıl güllər də var. O, bu yaşıl güllərdən bir neçəsini dərib öz-özünə deyir:

– Bunları aparıb nənəmə göstərəcəyəm və deyəcəyəm ki, «bəs sən deyirdin yaşıl gül olmaz».

Sonra o nənəsinin olduğu evə çatdı. Qapını açıb içəri girdi. Nə görsə yaxşıdır?! Nənəsi əvəzinə taxtın üstündə boz qurd uzanmışdır.

Boz qurd cəld onun üstünə atılır. Zərifə qıpıya sarı sıçrayıb çığırır:

– Mən qırmızıpapaq qız deyiləm. Zərifəyəm, mən Zərifəyəm.

Ancaq boz qurd onun dediklərini eşitmək belə istəmir, üstünə cumub qıçını dişləyir. Zərifənin anası yataq otağından eşidilən gurultuya özünü içəri atdı. Zərifə çarpayının yanında döşəmə üstündə oturub ağlayırdı. O, boz qurdun indicə dişlədiyi yeri əli ilə sürtür və deyirdi:

– Ana can, boz qurd qıçımı elə dişlədi, elə dişlədi ki... bir dişlərinin yerinə bax!

Anası isə onu yatağına qoyub dedi:

– İndi bil ki, gecə uşaqlara çox nağıl danışmaq olmaz. Axşam rahatca uzanıb yatmaq lazımdır.

Ana nənəyə də tapşırırdı ki, axşamlar Zərifəyə nağıl danışmasın.

Bu gündən Zərifə hər axşam özü soyunub, yatağına uzanar, nənəsinə çağırır öpər, ona nə isə demək istər, ancaq sonra dinməzəcə gözlərini yumub, şirin yuxuya gedərdi.

Boz qurd da daha onu dişləməzdi.

DALAŞQAN HƏSƏN

Məhəllə uşaqları—oğlanlı, qızlı hamı Həsəndən çəkinərdi.

Həyətdə gəlincik-gəlincik oynayan xırdaca qızlar Həsəni görcək bir-birlərinə deyərdilər.

– Ay uşaqlar durun yığışaq, dalaşqan Həsən gəlir.

Qızlar oyuncaqları yığana kimi Həsən özünü yetirərdi, kiminin hörüyünü dartar, kiminin kürəyinə dürtmək ilişdirər, əlinə keçən oyuncaqları da alıb barının və ya damın üstünə atardı.

Oğlanlar çiling-ağac, hoppanma oynayanda Həsən xoşluqla onlara qoşulardı. Ancaq dalaşqan Həsənin qoşulduğu dəstədə tezliklə oyun pozular, öcəşmə düşər, dava- dalaş başlardı.

İtlər, pişiklər də dalaşqan Həsəndən qorxardılar. Həyət pişikləri Həsəni görən kimi bellərini qaldırar, quyruqlarını dəbərdər, tükləri də pırpızlanardı. Həsən yerə əyilən kimi cəsərlərini itirər, cəld pilləkənin altındakı anbara hoppanardılar. İtlər quyruqlarını bellərinə qısıb zingildəyərdilər. Həsənin də bundan kefi açıları. Həyətdə düşən pilləkənləri üçbir, dördbir atıla-atıla çıxırdı:

– Ağa nəzərəm, belə gəzərəm. Bir yumruğa beşin əzərəm. Bu məhəllədə bir kəs qabağıma çıxma bilməz.

Həsənin itlərə, pişiklərə, sərçələrə atdığı daş bəzən qonşuların qapı-pəncərələrinə dəyər, şüşələr çilik-çilik olub tökülərdi.

Cingiltidən sonra vay-həşir düşər, qonşuların narazı səsləri eşidilərdi.

– Fatma bacı, ay Fatma bacı, nəvəni səsləsənə. Belə də dəcəl uşaq olar, bütün həyət onun əlindən qan ağlayır.

Qonşular nənənin xətrini əziz tutduqlarından Fatma arvada artıq-əskik söz deməzdilər. Bu xoşxasiyyət, qonşularla ana-bacı kimi mehriban dolanan qarının qəlbinə toxunmamaq üçün Həsənin dəcəlliklərinə dözərdilər. Həsənin ipə-sapa yatmadığını, həyət uşaqlarını zara gətirdiyini görən nənə

arabir bulud kimi tutulardı. Onda qonşular özləri Fatma arvada ürək-dirək verməyə başlardılar.

– Fatma bacı ürəyinə salma, uşaqdı, məktəbə gedər, düzələr.

– Fatma bacı inandırırım sizi, mənəm İmranım ondan da bəttər idi. Elə ki, dərsə başı qarışdı, tamam düzəldi. İndi görürsən də necə oğul olub. Sabah-birigün özü müəllimlik edəcək.

Fatma arvadın Həsən sarıdan ürəyi narahat olsa da dinməzdi. Tanış-bilişin, qohum-qonşunun məsləhətlərindən sonra ümidini məktəbə və Həsənə dərs verəcək müəllimlərə bağlayıb, günləri sayardı. Elə bilərdi ki, Həsənin ayağı sinif otağına dəyən kimi o tamam dəyişiləcək, bütün dəcəlliklərini birdəfəlik tərgidəcəkdir.

Elə buna görə də məktəb kəlməsi Fatma nənənin ürəyində sehrlı bir ümid çırağına çevrilmişdi. Bu sehrlı çırağın canlanıb ətrafa işıq saçmağına lap az qalırdı. Həsənin də yaşı çatmışdı. Bir neçə gündən sonra o, həyəət uşaqlarına qoşulub məktəbə gedəcəkdə.

Nəhayət, Fatma qarının gözlədiyi gün gəlib çatdı. Axşam Həsən yatağa uzandıqda nənəsi məktəb paltarlarını səliqə ilə çarpayının başına sərrib dedi:

– Oğul, daha yekə oğlan olubsan, allah arzumu ürəyimdə qoymadı, dərsə gedəcəyin günü görmək mənə qismət oldu. Daha ağıllı bala ol. Müəlliminin sözündən çıxma. Özünü nəzərdən salma. Qoy bu qoca vaxtımda sənə baxıb fərəhlənim.

Fatma nənənin giley-güzar sözlərindən Həsən kövrəldi. Sinəsi tez-tez qalxıb-endi. O, yay ədyalını başına çəkdi ki, nənəsi qəhərləndiyini görməsin.

Səhər ertə uşaqlar geyimli-geçimli məktəbə gedəndə Fatma nənə də pilləkənin başında durub nəzərləri ilə nəvəsini ötürürdü.

Həsən çantasını yelləyə-yelləyə darvazadan çıxanda Sənubər xalanın səsini eşitdi:

– Ay Fatma bacı, gözün aydın, nəvən məktəbə gedir. Ömrümdə Həsənin pilləkənləri belə sakit düşdüyünü görməmişdim.

Birinci günlər uşaqlar bir-birlərinə nabeləd olduqlarından məşğələlər çox sakit keçirdi. Hamı deyilənə səylə qulaq asırdı

Müəllimin qara yazı taxtasında təbaşirlə çəkdiklərini üç mil dəftərə köçürəndə Həsənin əli əsirdi. Onun qələmi gözəgörünmə maneələrə ilişir, gah sağa, gah da sola sıçrayırdı. Həsənin böyründə oturmuş, uzun, qara hörüklü Firuzə isə yazı taxtasından xətləri köçürən kimi tez Həsənin dəftərin sarı boylanıb deyirdi.

— Elə yox, qələmi düz tut, sənin xətləri böyrü üstə yıxılır ki...

Firuzənin pıçılıtısına, Həsənin qarçısında oturan, birinci gündən hamının «gombul Səməd» dediyi oğlan arxaya çönür, rişxəndlə Həsənin yazısına baxırdı.

Firuzənin pıçılıtısı və gombul Səməd nəzərləri Həsəni lap karıxdırırdı.

Firuzədən acıq çıxmaq, gombul Səməd dərslərini vermək ürəyindən keçsə də Həsən dinmir, bir təhər özünü ələ alırdı. Axı o da dalaşqan Həsən deyildi, məktəbli Həsən idi. Səhər ertə qapıdan çıxanda qonşu arvad nənəsinə dediyi sözlər də hey qulaqlarında səslənirdi.

«Fatma bacı, gözün aydın, gör, nəvən necə ağıllı bala olub. Həmişə sənə deyirdim, dərslər gedən kimi bütün dəcəlliklərini tərgidəcək».

Bu dəfə Həsən daha dözə bilmədi. Firuzənin altdan-altdan onun dəftərinə baxıb gülümsəməsi ona bərk toxundu. Qız isə dil-dil ötürdü:

— Elə də «d» olar? Onun qarnı nə yaman şişib!

Həsən lap darıxdı. Firuzənin uzun hörüyünü skamyanın altında biləyinə dolayıb gücü gəldikcə çəkdi.

Gözlənilməz ağrıdan Firuzə çığırdı. Müəllim təəccüblə qıza baxdı. Firuzə iki-əlli başını tutub ağlamsındı.

— Müəllim görürsən Həsəni, durduğum yerdə saçımı elə dartdı ki, az qala hörüyüm yerindən qopmuşdu.— Müəllim dəcəllərin hər ikisinə acıqlandı. Tapşırırdı ki, farağat dursunlar. Dərslər mane olmasınlar.

Elə bu vaxt zəng çalındı. Həsən qəzəblə Firuzəyə baxıb ucadan dedi:

— Hələ, bu harasıdır, öcəşsən, bu dəfə dilini qoparacağam.

Gombul Səməd Firuzəyə tərəf çıxdı:

—Firuzə dinmə, ona bütün məhəllə uşaqları dalaşqan Həsən deyirlər. Bir də sənə toxunsa Səlimə müəllimə xəbər verərik.

Ertəsi gün Həsən skamyada tək-tənha oturmuşdu. Firuzə, müəllimin icazəsi ilə Fəridənin yanına keçmişdi. Gombul Səməd də daha arxaya baxmırdı. Ancaq ilk toqquşmadan bəri Həsənə uşaqlar, xüsusən qızlar qərribə nəzərlərlə baxırdılar. Tənəffüs vaxtı hamı ondan gen gəzməyə çalışırdı. Həsən birisi ilə söhbətə girişəndə tez başqa birisi gəlib onu səs-ləyir, kənara çəkib nə isə pıçıldayırdı. Sınıfda də uşaqlar cüt-cüt oturduqları halda heç kim dalaşqan Həsənin yanında əyləşmək istəməirdi. O, özünü indi böyük dənizdə kiçik, kimsəsiz bir ada kimi hiss edirdi. Yazı taxtasındakı rəqəmləri üç mil dəftərinə səhv köçürəndə daha Firuzənin pıçiltısını eşitmirdi. Buna görə də ağ dəftər vərəqinin aşağı bucağında Səlimə müəllimin qırmızı qələmi bir yekə «2» rəqəmi yazırdı.

Payız günlərinin ömrü qısa olur. Günün başı əyilən kimi qaş qaralır. Xüsusən göyün üzünü çiskinli, yağmurlu qara buludlar örtəndə axşam lap tez düşür. Belə bir axşam Həsən aptekə nənəsinin dərmanlarını almağa getdi. Qəsəbənin mərkəzi küçəsində təmir işləri aparılırdı. Səkilərin altında dərindən xəndəklər qazılmışdı. Həsən bu xəndəklərin üstündən hoppana-hoppana aptekə sarı qaçırdı. Böyük mağazanın qarşısındakı səkidə 6—7 yaşlarında bir qız uşağı çöməltmə oturub diqqətlə xəndəyə baxırdı. Axşamın ala-toranında qız orada nə isə axtarır, ara- bir də əlinin arxası ilə gözlərinin yaşını silir, burnunu çəkir, yavaşca hıçqırırdı. Həsən onun böyründə ayaq saxladı. Qızın başı üstündən xəndəyə sarı əyilib soruşdu:

— Orada nə axtarırsan?

Qız sinəsindən aşağı sallanan qoşa hörüyünü arxaya atdı, Həsənə baxmadan burnunu çəkə-çəkə əlini xəndəyə uzatdı:

— Bax, ora düşdü. İndi mən çörəyi necə alım? Mağaza da bir azdan bağlanacaq.—Qız kövrəlib daha da bərkdən ağladı.

Həsən mülayim səs-lə soruşdu:

– Pul itirmisən? Nə qədərdir?

O, cavab gözləmədən xəndəyə atıldı. Ətrafa göz gəzdirdi. Həsən irəlilədikcə qız da xəndəyin kənarı ilə onun arxasınca gedirdi. Qabaqda bir şey parıldadı. 50 qəpiklik pul nəmiş torpaqda aydın seçilirdi. Həsən pulu qaldırıb qoşa hörüklü qıza uzatdı.—Elə bu qədərdir, ya yenə vardı?

Qız pula baxıb gülümsündü:

– Yox,elə bu qədərdir.

O xəndəyə sarı əyildi, əlini Həsənə uzatdı. Həsən qoşa hörüklü qızın əlini tutmadı. Hoppanıb səkinin üstə çıxdı.

Qız gülümsünə-gülümsünə:

– Lap kəndirbazlar kimi hoppanırsan ha,—dedi.

Həsən qızı tələsdirdi.

– Di tez qaç, çörəyini al, indicə mağaza bağlanacaq.

– Güllü harada itib-batıbsan? Tinin başından çörək alıb qayıtmaq nə qədər çəkar? Bilmirsən, anam nigarandır?

Arxadan gələn səsə hər ikisi çöndü. Firuzə yaxınlaşıb iki addımlıqda durdu. O, bir bacısına, bir də sinif yoldaşına baxdı. Həsən dinmədi. Birdən götürüldü. Aptekə sarı qaçdı. Elə biləsən arxasınca atlı-çapar qovurdu.

Bu gün birinci sinif şagirdləri əlifbanın axırıncı hərfini keçirdilər.

Səlimə müəllim skamyaların arasına ilə gəzə-gəzə uşaqların üç mil dəftərlərini nəzərdən keçirirdi:

– Uşaqlar bu gündən sonra siz daha savadlı adamlarsınız. Öz ana dilinizdə çıxan hansı kitabı ələ götürsəniz oxuya bilərsiniz. Əlifba biliyin özülüdür. Gərək bu özülü elə qurasan ki, sonra daşı daş, kərpic kərpic üstə yığanda elmin binası uçmasın.

O, Həsənin tək-tənha oturduğu skamyanın yanından ötəndə ayaq saxladı. Həsənin böyründəki boş yerdə oturdu. Skamyanın üzərindəki dəftəri vərəqlədi:

— Bala indidən görürəm ki, xəttin yaxşı deyil. Gərək evdə çoxlu-çoxlu yazasan. Səy elə, tələsmə, çalış hərflər iki xəttin arasına yerləşsin. Özün də

atana ya anana de ki, bir məktəbə dəysinlər. Deyinən Səlimə müəllim sizi görmək istəyir.

Həsən dinmirdi. Başı sinəsinə elə əyilmişdi ki, gözlərini görmək olmurdu. Uzun, qara kirpiklərini tez-tez döyürdü. Səlimə müəllim onun dillənmədiyini görüb Həsənə sarı döndü:

– Eşidirsənmi, oğul? Atana ya anana de ki, bir məktəbə gəlsinlər.

Həsən cavab əvəzinə başını yırğaladı. Müəllim təəccüblə qaşlarını dartdı:

– Başını niyə yırğalayırısan, dediklərimi eşitmədin?

Həsən yenə başını yırğaladı.

– Eşitdim. Onlar gələ bilməzlər.

– Nə üçün?

– Çünki mənim nə atam, nə də anam var. Bircə Fatma nənəmdir ki, o da xəstədir.

Kimsə dinmirdi, elə bil bir anda hamı nitqini itirmişdi. Səlimə müəllim özü də tutulmuşdu. Sınıfdə ancaq dəftər vərəqlərinin xışıltısı eşidilirdi. Sonra müəllim sözünə davam edərək dedi:

– Həsən, bax, görürsən, bu səhifələrdəki yazın necə səliqəlidir, deməli, istəsən lap yaxşı yaza bilərsən. Bunun üçün gərək bir az diqqətli olasan. Sınıfdə deyilənə fikir verəsən. Gör burada sənə nə qədər yoldaşın var, hansı ilə istəsən birlikdə çalışa bilərsən. Elə deyilmi uşaqlar?

Müəllimin sualına otuz səs birdən cavab verdi:

– Elədir.

Firuzə isə beş barmağını cütləyib dirsəyini skamyanın üstə dayadı.

Səlimə müəllim soruşdu:

– Firuzə sözün var? Qalx görüm istəyin nədir?

– Səlimə müəllim Həsən razı olsa dərslərimizi birlikdə hazırlayırıq. O, bizim qonşuluğumuzda olur.

GÜLARANIN AD GÜNÜ

Gülara birinci sinifdə oxuyurdu. Bir dəfə çəkdiyi şəkli rəngləmək istəyirdi. Rəngli karandaşlarını əlinə aldı. Ancaq hamısının ucu sınıq idi. Bəs nə etsin? Birdən yadına düşdü ki, qardaşı Kamalın rəngli karandaşları çoxdur. O, qardaşının otağına keçdi. Qardaşı rəssamlıq texnikumunda oxuyurdu. Otaqda heç kəs yoxdu.

Gülara yazı masasına yaxınlaşıb üst yeşiyi çəkdi, yeşikdə bir dəstə ucu səliqə ilə çətilmiş qara karandaş vardı. Gülaraya isə rəngli karandaş lazımdı. O, yan yeşiyi də çəkdi. Yeşikdəki kağızları, kitabları bircə-bircə qatlayıb aralarına baxdı...

O, gözlərinə inanmadı. Yeşiyin lap dal tərəfində, kitabların altında bir qutu hazır çətilmiş rəngli karandaş vardı. Qutuda altı dənə rəngli karandaş yan-yana düzülmüşdü. Gülara tez o tərəf-bu tərəfə göz gəzdirdi. Otaqda özündən başqa kimsə yoxdu.

«Eh nə olaydı, karandaşların hamısı mənimki olaydı!» — deyə fikirləşdi. — Amma götürmək olmaz. Kamalın acığı tutar. Qoy qalsın. Qardaşı gələndə özündən istəyər. Birdən Kamal vermədi? Onda necə olsun? Bəs çəkdiyi şəkli nə ilə rəngləsin?

Bir də rəngli karandaş Kamalın nəyinə gərəkdir, o ki fırça ilə işləyir. Gülara bir dəfə də olsa onun rəngli karandaşla şəkil çəkdiyini görməmişdi. Gülara bir dəqiqə düşündü. Sonra «Eh, nə olur-olsun!» deyib, qutunun qapağını çəkdi. Qutudakı karandaşların içərisindən qırmızı və yaşıl karandaş seçib götürdü. Fikirləşdi ki, dəniz çəkmək üçün ona göy karandaş da lazım olacaq. Onsuz iş keçməz. Bir azca çəkəndən sonra hamısını öz yerinə qoyacaq.

Gülara rəngli karandaş qutusu yenə əvvəlki yerinə qoyub yeşiyi örtüdü, tez kağızını, karandaşlarını götürüb eyvana çıxdı və şəkillərini rənglədi.

İki gündən sonra Gülara qardaşının yeşiyindəki qutudan daha iki karandaş götürdü.

Gülaranın ad günü idi. Onun altı yaş tamam olurdu. Bütün yoldaşları, qohumlar Gülaranı təbrik eləməyə gəlmişdilər. Hərə Gülaraya bir şey bağışlayırdı. Gülara da yoldaşları ilə əl-ələ verib oynayır, nəğmə oxuyur, deyib gülürdü.

Hər dəfə qapının zəngi çalınanda gələnləri qarşılamaq üçün dəhlizə hamıdan əvvəl Gülara yüyürdü.

O yoldaşlarını almaya, konfetə, anasının bişirdiyi şirin qoğallara qonaq eləyirdi:

— Yeyin, yeyin, lap çox yeyin, qorxmayın qurtarmaz, hələ çoxusu oradadır,—deyə əlin bufetə uzadırdı.

Sonra da o, uşaqlara öz şəkilli kitablarını göstərməyə başladı.

Elə bu zaman qardaşı Kamal o biri otaqdan onu səslədi. Gülara yoldaşları ilə əl-ələ verib hoppana-hoppana Kamalın yanına qaçdı.

Kamalın əlində bir neçə şəkilli kitab vardı. O, kitabları masanın üstünə düzüb vərəqləməyə başladı. Kitablardan bir səhifədəki şəkillər gözəl, əlvan boyalarla rənglənmişdi. O biri səhifədə isə eyni şəkillər rəngsiz çəkilmişdi. Kamal səhifələri çevirdikcə deyirdi:

— Bax, bu kitabları sənə bağışlayıram. Kitabın sol səhifəsinə baxıb sağ səhifədəki şəkilləri rəngləyərsən, başa düşdün?

Gülara sevinə-sevinə kitabları bir-birinin üstünə yığdı, ancaq birdən dayandı:

— Kamal, mənim rəngli karandaşım yoxdur, axı, hamısının ucu sınıb, bunları mən nə ilə rəngləyim?

Kamal bacısının qollarından tutub özünə sarı çəkdi və yenə həmişəki kimi əllərini bir-birinə vurub dedi:

— Sənə bir qutu əla rəngli karandaş da almışam. Get yazı masasının sol yeşiyini çək, götür. Nə qədər kefindir çək, hansı rəngi istəsək taparsan: qırmızı, göy, yaşıl...

Gülara pörtmüş halda başını aşağı dikib dayanmışdı. Kamalın üzünə baxa bilmirdi.

Kamal isə zarafatla deyirdi:

– Bıy, bacım, bu gün nə yaman utancaq olub!

Anası isə gülümsəyə-gülümsəyə:

– Bəs nə, o, qardaşının yeşiyini açmaq istəmir. Get, özün aç, ver,—dedi.

Kamal yeşiyi açıb rəngli karandaş qutusunu Gülaraya uzatdı.

Gülara da qutunu alıb, tez o biri otağa qaçdı. Heç kim görməsin deyə, qutunu azça aralayıb içinə baxdı. Orada yalnız bircə karandaş vardı—qara...

MƏNİM MÜƏLLİMİM

Dilara qapıya çatdı. Nə qədər çalışdısa əli zəngə çatmadı. Ancaq indi o, həmişəki kimi qapını döymək istəmirdi. Ona elə gəlirdi ki, məktəbə getdiyi bu iki gündə xeyli böyümüşdür. Uşaq deyil ki, qapını döysün. Dilara bir neçə dəfə atılıb barmağını zəngin düyməsinə basmağa çalışdı. Amma əli çatmadı. Axırda çantasını açıb karandaşını çıxartdı, pəncələri üstə qalxıb karandaşın ucu ilə zəngi basdı. Sonra karandaşı tez gizlətdi. Qapını açmış anasının boynuna atıldı:

—Ana can, görürsənmi, əlim daha zəngə çatır,—deyə çığırdı.

Anası onun saçlarını oxşadı:

– Əlbəttə, qızım, daha böyümüsən, məktəbə gedirsən, uşaq deyilsən ki, əlin çatmasın.

Dilara otağa girdi. Balaca qardaşı Arif taxtın qabağında şəkilli kitablara baxırdı. O, Dilaranı görən kimi yerindən qalxdı. Dilara çantasını taxtın üstünə qoydu. Arif bacısına yaxınlaşıb yalvara-yalvara dedi:

– Dilara, nə olar, bir dəfə çantanı ver oynadım da.

Dilara Arifə tərs-tərs baxdı:

– Çanta sənin üçün oyuncaqdır, bəyəm?

Arif dinmədi. Taxtın üstünə dırmaşıb dizi üstə Dilaranın yanında oturdu.

– Dilara, Lətifə səni soruşurdu. Dedi ki, gələn kimi mənə çağırırsın.

Dilara yerindən sıçradı. Lətifənin dalınca getmək istədi.

Arif gözlərini çantaya dikdi, bacısının çantanı yadından çıxartması onu çox sevindirdi. Ancaq Dilara qapıya yetişəndə birdən durdu. Dönüb Arifə baxdı, tez qayıdıb çantanı götürdü, o biri otağa apardı.

Lətifə qonşuluqda olurdu. O, üçüncü sinifdə oxuyurdu. Dilara isə bu ildən məktəbə gedirdi. Keçən il Lətifə hər axşam dərslərini öyrəndikdən sonra Dilaranın yanına gələr, ona məktəbdən, siniflərindən, müəlliməsindən danışardı...

Bəzən də şəkilli kitablarını gətirib Dilaraya oxuyardı. Ancaq çox vaxt Dilaranı bu gözəl kitabları vərəqləməyə qoymaz,—«Sən dəymə, özüm vərəqləyəcəyəm, uşaqlara yaramaz», deyər kitabını bərk-bərk sinəsinə basardı: «Sən qulaq as, mən də oxuyum».

O zaman Dilara hələ bağçaya gedirdi. Lətifə öz müəlliməsindən danışmağa başlayanda Dilara da öz bağça müəlliməsindən söz salardı. Hər kəs öz müəlliməsini tərifləməyə başlardı, hərdən bir, bu mübahisə dalaşmaya çevrilərdi.

Bir dəfə Lətifə Dilaranın yanına həmişəkindən tez gəldi. O, qapıdan içəri girən kimi:

– Mənim müəlliməm orden almışdır,— dedi.

Dilara yoldaşına baxıb gülümsədi, ancaq ürəyində tutuldu. Anasının söhbətə qarışması onu daha da acıqlandırdı. Dilaranın anası əlini Lətifənin çiyinə vurub dedi:

– O gün olsun, özün böyük müəllim olasan!

Dilaranın müəlliməsi orden almamışdı. O, ürəyində öz müəllimini tərifləmək üçün nə qədər söz axtardısıa tapmadı. Lətifə isə hey qızların müəllimi necə təbrik etdiklərindən, indi onun şəklinin bütün qəzetlərə vurulmasından danışır və deyirdi ki, onun müəllimini indi hər yerdə tanıyırlar.

Dilaranın gözləri yaşla dolmuşdu. O, səsi titrəyə-titrəyə dedi:

– Nə olsun ki, gələn il mən də məktəbə gedərəm, mənim də müəllimim orden alar!

Lətifə onun sözlərinə ucadan güldü. Dilara özünü saxlaya bilmədi, yanağından süzülən göz yaşlarını əlinin dalı ilə silə-silə:

– Bax, Lətifə, sənin müəllimin belədir!— deyə ağzını əyərək üzünü eybəcər bir hala saldı.

Lətifə qəzəblə Dilaranın üstünə atılıb sinəsindən itələdi. Bu hadisədən sonra qızlar uzun müddət küsülü qaldılar.

İndi Dilara da məktəbli olmuşdu. Onun da yoldaşları, sinfi, öz xüsusi kitabları, hətta ordenli müəllimi vardı.

Dilara bu iki gündə Lətifəni görməmişdi. O, Lətifəni görmək, öyünmək və ona öz müəllimindən danışmaq istəyirdi. İndi Lətifəyə deməyə ürəyində o qədər sözü, söhbəti vardı ki... Lətifə ikinci növbədə oxuduğundan qızlar ancaq axşam görüşə bildilər. Hər ikisi taxtın üstündə oturub söhbətə başladılar.

Dilara müəllimi haqqında elə həvəslə danışdı ki, Lətifə təzə bir şey fikirləşib deməyə macal tapmırdı.

Söhbət arası birdən Lətifə Dilaranın sözünü kəsib soruşdu:

– Dilara, bəs sizin müəlliminizin adı nədir?

Dilara tutuldu, qızardı. Masanın üstünü səliqəyə salan anasına baxaraq yavaşca dedi:

– Müəllimdir də!

Lətifə əllərini bir-birinə vuraraq ucadan güldü. Anası da Dilaraya baxıb gülümsədi. Dilara daha da qızardı. Anası yaxınlaşıb onun başını oxşadı.

– Qızım, tez incimək, hirslənmək yaxşı adət deyil; bilmədiyini öyrənmək lazımdır. Sənin müəlliminin adı Məryəm xanımdır,— dedi.

Bu dəfə Lətifə qızardı:

– Məryəm xanım, Məryəm xanım!—deyə dalbadal təkrar etdi.—Bu ki, mənim müəllimimdir.

Dilara acıqla əlini yelləyib çığıra-çığıra dedi:

– Heç vaxt, heç vaxt, mənim müəllimimdir!

O, həyəcanla anasına baxdı, elə bil onu köməyə çağırırdı. Anası qızların arasında oturdu:

– Mənim qəşəng qızlarım, niyə dalaşırsınız. Məryəm xanım təkcə sizin ikinizin müəllimi deyil, o mənim də müəllimim olmuşdur. O yüzlərcə uşaqların müəllimi olmuşdur. Elə buna görə də ona orden vermişlər.

Qızlar susub, təəccüblə ananın üzünə baxırdılar.

BÖYÜRTKƏN MÜRƏBBƏSİ

Anam mənə həmişə tapşırır: «Ağıllı qız ol, nənənin sözüne qulaq as, nə desə elə», Deyirəm: «Yaxşı, bundan sonra lap ağıllı qız olacağam». Anam dərindən nəfəs alır, deyir: «Görək də».

Görürsünüz, o mənə inanmır; inanmır ki, mən lap ağıllı qız olacağam. Nənəmdən izinsiz heç bir şey eləməyəcəyəm.

Bəyəm mən pis qızam?

Nənəm qonşu xalalarla danışanda deyir:

– Dəcəllikdə bizimkinə çatan olmaz.

«Bizimkinə» bilirsiniz kimdir? O məni deyir, ey! Heç bilmirəm nə eləyim ki, nənəm məndən razı qalsın!

İndi görün nənəm məndən nə üçün şikayət eləyir.

Bizim evin dalında alma bağı var. Siz elə bilirsiniz burada təkcə alma olur? Yox... armud da olur, heyva da, nar da. Ancaq mən çox vaxt evimizin dalındakı armud ağacının altında oynayıram. Torpaqdan dəyirman düzəldirəm, gəlinciyimə hamam tikirəm. Biz Güllü ilə oturub oynayırıq. Güllü mənim gəlinciyimin adıdır.

Armud ağacı budaqlarını lap bizim pəncərəyə uzadıb, az qalır ki, pəncərəmizin şüşələrini qırsın...

Hə, deyirəm ki, biz Güllü ilə oynayırdıq.

Birdən gördüm ki, pəncərəmizin lap qabağındakı budaqdan bir armud sallanıb. Özü də sapsarı. Armud çox hündürdə deyildi. Pəncərəmizin altını gicitkən basmışdı. Buna görə armudu heç kim dərməmişdi.

Mən tez ağaca dırmaşdım.

Bıy... Bura bax, gör burada nə var! Armud yadımdan çıxdı. Çöl tərəfdən pəncərəmizin qırağına bir neçə bərnə düzmüşdülər. Bərnələrin ağzına nazik dəri çəkmişdilər. Mən bəri tərəfdəki bərnənin ağzını dəldim.

Oxay, nə ləzzətlidir! Siz heç böyürtkən mürəbbəsi yemisiniz? Mən də yemişəm, ancaq beləsini yox. Böyürtkənin xırda tuqları dilimin altında xırçıldayır.

Eh, nə olsun! Qışda nənəm onsuz da bunu mənə verəcək də. Deyərəm ki, mən qışda istəmirəm, indi yemək yaxşıdır.

Ertəsi gün axşam yenə xətrimə böyürtkən mürəbbəsi düşdü. Stolun yeşiyindən bir xörək qaşığı çıxartdım, bağçaya getdim. Nənəm arxamca çığırdı:

– Arifə, bəri gəl. Bu axşam vaxtı nə var eşikdə?

Dedim:

– Nənə can, gəlinciyim armud ağacının altında qalıb, bu saat gəlirəm.

Ağaca dırmaşdım. Gün batırdı. Armud ağacının yarpaqları arasından bərnələr görünürdü. Qaşığı paltarımın kəmərinə keirmişdim, çıxartdım. Bərnənin içinə saldım... Hə, indi yeyəcəyəm. Mən böyürtkən mürəbbəsini lap şokoladdan da çox istəyirəm.

Birdən elə bil böyürtkən mürəbbəsi ağzımda cana gəldi, tərpendi.

– Bıy, bu nədir? Tfu, tfu, öhö-öhö...

Ağacdən aşıdım. Özü də hara? Birbaş gicitkən kollarının içinə. Nə qədər tüpürdümsə, ağzıma dolmuş qarışıqların əlindən qurtara bilmirdim.

Gicitkənin tikanları da ayaqlarımı, qollarımı dalayırdı, dodaqlarım göynəyirdi. Demə mürəbbənin içinə qarışqa dolubmuş.

Bu kündən sonra özümə söz verdim ki, bir də nənəmin dediyindən çıxmayım.

LƏTİFƏNİN PENCƏYİ

O gün məktəbdən gəlirdik. Bir də gördük ki, tindəki su budkasının yanında bir uşaq durub ağlayır. O, ətrafına baxıb kimi isə axtarırdı. Kirli əllərinin arxası ilə gözlərini sürtdükcə yanağındakı qara ləkə bütün üzünə yayılırdı. Lətifə mənim qolumu çəkib:

– Nailə, bir ora bax,—dedi. Biz ağlayan oğlanın qarşısında dayandıq.

Lətifə dedi:

– Yəqin anasını itirib, evlərini də tapmır...

Oğlan gözlərini ova-ova başını yuxarı qaldırıb bizə baxdı:

– Yox, yox, anam məni itirib...—dedi.

– Sənin adın nədir?

– Tofiq.

– Tofiq, bəs küçəyə niyə tək çıxmısan?

– Tək çıxmamışdım. Rafiq mənə dedi ki, gəl gedək məktəbə. Biz də getdik.

– Bəs Rafiq indi haradadır?

– Onun bacısı o məktəbdə oxuyur. Dedi: «Sən su budkasının yanında dayan, mən indi gəlirəm». Mən də dedim: “Yaxşı”

– Daha niyə ağlayırsan? Dayan, gözlə, Rafiq indicə gəlib səni evinizə aparar.

– Yox, gəlməz. O məni tapmaz. Rafiq bilmir ki, mən haradayam. Mən indi başqa su budkasının yanında durmuşam. İstədim evimizə qayıdım, getdim gördüm evimiz yerində yoxdur.

Tofiq daha ağlamırdı. Dinməzəcə gah mənim, gah da Lətifənin üzünə baxırdı.

Dedim:

– Lətifə, gəl Tofiqi evlərinə ötürək.

Lətifə razı oldu. Mən soruşdum:

– Tofiq, sən hansı küçədə yaşayırsan?

Tofiq dedi:

– Biz Vaqif küçəsində oluruq.

Mən Tofiqin əlindən tutdum. Tində duran polisdən Vaqif küçəsini soruşduq. O, bir mənə, bir Lətifəyə, bir də Tofiqə baxıb dedi:

– Uşaqlar, Vaqif küçəsi sizin nəyinizə gərəkdir?

Lətifə qızardı. Gözlərini mənə bərəlti. Demək istəyirdi ki, «dinmə». Sonra dili dolaşa-dolaşa dedi:

– Elə-belə, lazımdır. Xalamgil orada olur.

O qorxurdu ki, polis Tofiqi əlimizdən alar. Biz də onu ötürə bilmərik.

Biz tirlərdə divarlara vurulmuş göy lövhələri hecalaya- hecalaya oxuyurduq. Tofiqin əynində palto yox idi, ona görə də əsirdi. Lətifə pencəyini çıxarıb Tofiqə geyindirirdi. Pencəyin qolları Tofiqin dizlərinə kimi sallanırdı. O, gedə-gedə pencəyin qollarını yellədir, bizi də əyləndirirdi. Hər üçümüz gülə-gülə, evlərin nömrəsinə baxa-baxa gedirdik. Gah o səkiyə, gah da bu səkiyə qaçıb Tofiqilin evini axtarırdıq. Axırda gəlib 14 nömrəli evin qabağında durduq. Lətifə qırmızı darvazanı Tofiqə göstərib soruşdu:

– Budurmu?

Tofiq həyəti küçədən ayıran qaranlıq dalana baxıb, çiyinlərini çəkdi:

– Bilmirəm, heç bura oxşamır.

Biz təəccüblə baxışdıq. Tofiq Lətifənin əlini tutub dartdı:

– Lətifə, gəl təzədən azaq.

Biz başa düşdük ki, beləcə küçələrdə düşüb gəzmək Tofiqin ürəyindənmiş. Ona görə də, evlərini tanımaq istəmir. Elə bu sayaq qırmızı darvazanın yanındakı qapıdan bir qız çıxdı. O, Tofiqi görəndə kimi, geri çevrilib çığırdı:

– Ay ana, budur ey, buradadır, gəlib çıxıb!

Qız bizə tərəf cumdu. Acıqlı-acıqlı hər ikimizi süzdü.

– Heç utanmırsınız? Hələ özünüz də məktəblisiniz! Uşağı hara tutub aparmışdınız?—O, yaxınlaşmaqda olan anasına sarı dönüb dedi:—Ana, Tofiqi bunlar aparıbmiş.

Onlar Tofiqin qolundan tutub danlaya- danlaya içəri apardılar.

Biz təəccübümüzdən donub qalmışdıq. Mən hirsimdən ağlamaq istəyirdim. Bir müddət beləcə dinməz dayandıqdan sonra küçə aşağı getdik. Birdən Lətifə durdu. Paltosunun yaxasını açıb əlini sinəsinə sıxdı:

– Bıy, pencəyimi də apardılar,—dedi.

Ancaq biz geri qayıtmadıq. Tofiqin anasından yamanca qorxmışduq. Mən Lətifəyə dedim:

– Gərək Tofiqi ötürməyəydik. Qoy azaydı.

Lətifə dinmirdi. Görünür, o öz təzə pencəyi üçün hayıfılanırdı. Biz bu barədə heç kimə bir söz demədik.

Ertəsi gün axırncı dərsdə məktəbimizin müdiri cavan bir arvadla sinfə gəldi. Müdirimiz müəllimimizlə nə haqdasa astadan danışdı. Birdən müəllimimiz dönüb Lətifə ilə mənim oturduğum skamyaya işarə etdi. Elə bu vaxt Lətifə paltarımın qolunu dartıb pıçıldadı:

– Nailə, tanıdın?

Mən başımla «hə» dedim. Biz fikirləşirdik ki, indi Tofiqin anası üzünü uşaqlara tutub deyəcək ki, dünən... Axı necə inandırmaq ki, Tofiqi biz aparmamışdıq. O özü azmışdı. Müəllimimiz ucadan dedi:

– Uşaqlar, qulaq asın, Lətifə, sən, bir də Nailə ayağa qalxın!

Biz asta-asta yerimizdən qalxdıq. Bu dəfə müdirimiz dilləndi:

– Uşaqlar, dünən sizin yoldaşlarınızdan ikisi—Lətifə ilə Nailə məktəbliyə layiq yaxşı bir iş görüblər!..

Mən qulaqlarıma inanmadım. Sonra müdirin nə dediyini eşitmirdim. Ancaq o, çox söz dedi. Tofiqin anası da bizim hər ikimizi qucaqladı. Qolunun üstünə saldığı pencəyi yuxarı qaldırıb soruşdu:

– Bəs bu pencək hansınızındır?

Lətifə utana-utana əlini uzadıb:

– Mənimkidir!—dedi.

GÜLAÇARIN GƏLİNCİYİ

Gülaçar hər gün anasının yolunu gözləyirdi. Səhər ertə yuxudan oyanan kimi, nənəsinin yanına qaçıb, yuxulu gözlərini ova- ova soruşurdu.

– Nənə, bəs anam nə vaxt gələcək? Nənəsi onun saçlarını tumarlaya-tumarlaya deyirdi:

– Şəkər qızım, darıxmısan? İki-üç günə gələr. Bir də görəcəyik ki, poçtalyon əmi qapımızı döydü: «Ay bala, Gülaçar burada olur?»

– Nənə, yox, o elə deməz, o məni tanıyır. Bilir ki, mən burada oluram. O gün həyətimizə gələndə, Lalə ondan soruşdu: «Poçtalyon əmi, bu qızın anasından məktub varmı?» Poçtalyon əmi dedi:

– Bir de görək «bu qız» kimdir axı? Lalə onu başa saldı. Dedi ki, Gülaçarın anası Moskvaya gedib. Gələndə ona yekə bir gəlincik gətirəcək. Poçtalyon əmi güldü.

– Hə, indi tanıdım,—dedi,—Gülaçarın anasından məktub gələn kimi, o saat gətirib verərəm.

– Lap yaxşı. İndi ki, o səni tanıyır, demək məktub gələn kimi gətirib verər.

Gülaçar dərindən nəfəs aldı:

– Nənə can, bəs gəlinciyimin adını nə qoyacağam?

– Qızım, nə çoxdur ad. Gələr, bir ad tapıb qoyarıq.

...Bir səhər Gülaçar yuxudan duranda, başının üstündə, pəncərənin tül pərdəsi dalında yekə bir gəlincik gördü. Əvvəl elə bildi ki, kimsə pəncərə şüşələrinin dalında durub ona baxır. Gülaçar yatağının içində oturdu. Gəlinciyin qara hörükləri sinəsinə düşmüşdü. Əyninə çəhrayı ipək paltar geymişdi. Ayağında da qəşəng ayaqqabıları var idi. Gülaçar onu götürdü. Bir

xeyli paltarına, qara saçlarına, muncuq kimi parıldayan gözlərinə baxdı. Sonra yavaşca dedi:

— Sən nə yaxşı qızsan!..

Birdən gördü ki, gəlincik gözlərini yumub yatmaq istəyir. Gülaçar onu böyrü üstə çevirib uzandırdı, sonra da əli ilə asta-asta kürəyinə vurub yatırtmaq istəyəndə, əli düyməyə oxşar bir şeyə toxundu. Gülaçar elə bildi ki, gəlinciyin paltarının düyməsi qırılıb. Düyməni dartanda gəlincik «ana, ana» deyib ağladı. Gülaçar təəccüblə ətrafına baxdı. Düyməni bir də dartdı. O yenə «ana» deyib ağlamağa başladı. Bu nə qəribə gəlincikdir! Yatır da, ağlayır da. Bəlkə o heç gəlincik deyil, balaca bəbədir.

Gülaçar gəlinciyi oturdub soruşdu:

— De görüm, sənin adın nədir?

Gəlincik Gülaçarın anasının səsinə oxşar nazik bir səslə dedi:—«Mənim adım Qönçədir».

Gülaçar arxasında hənirti eşidib döndü. Anası onun çarpayısı qabağında durmuşdu. Gülaçar anasının boynuna atıldı. Ana- bala qucaqlaşdılar.

Bu gündən sonra Gülaçar daha evdə tək qalanda darıxmırdı. Bütün günü Qönçə ilə oynayırdı. O gah gəlinciyini yatırır, gah yedizdirir, gah da nənəsinin kitablardan oxuduğu nağılları Qönçəyə söyləyirdi. Qönçə çox ağıllı qız idi. Gülaçar nağıl danışanda, o dinməzəcə oturub qulaq asırdı.

Bir dəfə otaqda heç kəs yox idi. Nənə mətbəxdə nahar hazırlayırdı. Yazı stolunun üstündə bir dəstə dəftər var idi. Dəftərlərin üzünə rəngbərəng kağızlar çəkilmişdi. Gülaçarın anası bu dəftərləri işlədiyi məktəbdən kətirmişdi. O, hər axşam yazı stolunun arxasında oturub dəftərləri bir-bir yoxlar, arabit qırmızı qələmlə işarələr yazırdı. Gülaçar bilirdi ki, dəftərlərə toxunmaq olmaz. Buna görə də o gəlinciyinə dedi: «Dəymə ha!» Amma gəlincik gözlərini dəftərdən çəkmirdi. Görünür qırmızı üzlü dəftər onun xoşuna gəlmişdi.

— Di yaxşı, sən dinc dur, mən yavaşca- yavaşca sənə göstərim.

Gülaçar üstdəki dəftəri vərəqləməyə başladı. Qönçə diqqətlə baxırdı. Elə bil bu saat orada yazılanları oxuyacaqdı. Gülaçar əlini tanıdığı hərflərin üstünə qoyub dedi:

– Bax bu «a»dır, bu «b»dir. Bu da... Bu da... yaxşı sonra deyərəm. Görürsən, yaxşı bax, sən də öyrən.—O, Qönçənin başını dəftərə sarı əydi.

Birdən, uf... gör nə oldu!.. Dəftərlərin böyründəki mürəkkəb qabı yanı üstə çevrildi. Stola salınmış göy kağız və bir neçə dəftərin üzünə mürəkkəbə bulaşdı. Gülaçar tez mətbəxə qaçıb nənəsinə dedi:

– Nənə, gör bir Qönçə nə etdi! Mürəkkəbi yazı stolunun üstünə dağıtdı.

Nənə tez gəlib stolüstü kağızı dəyişdi, dəftərlərin üzünə sıçramış mürəkkəbi sildi.

– Sənin axı dəftərlərdə nə işin var? Anan min yol tapşırıb ki, yazı stoluna yaxın durma!

– Mən nə edim, Qönçə elədi də. Deyirəm dəymə, sözə baxmır.

Nənə dinmədi.

Bir kün də anası işdən gələndə, Gülaçara bir qədər kağızlı konfet alıb gətirdi. O, konfetləri vaza düzüb stolun üstünə qoydu. Gülaçara tapşırırdı ki, nahardan qabaq konfetlərə toxunmasın. Amma bir azdan, o otağa girəndə gördü ki, stolun üstündə iki konfet kağızı var. Anası Gülaçardan soruşdu:

– Bəs mən sənə demədim ki, nahar etməmiş konfetlərə toxunma!

Gülaçar bir stolun üstündəki konfet kağızlarına, bir də anasına baxıb dedi:

– Ana can, mən toxunmadım, Qönçə yedi. Dedim olmaz, nahardan sonra yeyərsən. Ağladı, dedi: «Ver», mən də verdim.

Gülaçarın anası barmağı ilə gəlinciyi hədələdi:

– Bax, bir də sözə qulaq asmasan, səni küncdə qoyacağam.

Nahardan sonra Gülaçar Qönçəni də qucağına alıb həyəətə düşdü. Uşaqlar onu görəndə kimi başına toplaşdılar. Gəlinciyin gözlərini yumub yatması, «ana, ana» çığıraraq ağlaması onları əyləndirirdi. Hamı istəyirdi ki, onu heç olmasa bir azca qucağına alsın. Gülaçar isə deyirdi: «Ay, ay, dəyməyin, ağladarsınız, o məndən başqa heç kimə getmir».

Ancaq bir azdan Gülaçar gəlinciyini yoldaşı Laləyə verib həyətdəki uşaqlarla siçan-pişik oynamağa başladı. Oyunun şirin yerində nənəsi mətbəx pəncərəsindən boylanıb çığırdı:

– Ay qız, Gülaçar, daha bəsdir oynadın, evə gəl!

Gülaçar dedi:

– İndi gəlirəm.

Axşam düşmüşdüsə də, oyun qızıışmışdı. Belə bir vaxtda evə getmək olardımı?

Bir azdan yenə Gülaçarı çağırıldı:

– Gülaçar, səninlə deyiləm? Eşitmirsən? Tez evə gəl!

Bu dəfə Gülaçarın anası çağırırdı. Səsindən Gülaçar başa düşdü ki, anası acıqlıdır. Ona görə də tez gəlinciyini Lalədən alıb evlərinə qaçdı.

Qapını anası açdı. O soruşdu:

— Bala, niyə sözə baxmırsan? Nənən səni çağırır, niyə gəlmirsən?

Gülaçar qaşlarını düyünlədi. Bir qədər dinməzcə durdu. Sonra gəlinciyini göstərib, dodaqaltı mızıldadı:

– Mən gəlirdim, bax bu qoymadı, dedi, gəl bir az da oynayaq...

Ertəsi gün Gülaçarın nənəsi bazardan gələndə, zərli kağıza bükülmüş bir dondurma alıb gətirdi. O dondurmanı nəlbəkiyə qoydu. Gülaçar sevindi. Dondurmanın böyründən bir qırıq qopardı. Ancaq nənəsi nəlbəkini soyuducunun üstünə qoyub dedi:

– Bunu nahardan sonra yeyərlər. Əvvəl çörəyini ye!

Gülaçar dondurmanın həvəsinə nənəsinin çəkdiyi südlü aşı tərtemiz yedi. O, boşqabı nənəsinə göstərmək üçün mətbəxə getdi. Nənəsi də boşqabı alıb stolun üstünə qoydu.

Gülaçar soruşdu:

– Nənə can, indi dondurmanı yeyə bilərəmmi?

Nənəsi dedi:

– Yeyə bilərsən.

Gülaçar soyuducunun üstünə boylandı. Ancaq dondurma gözüne dəymədi. Bayaq içərisində dondurma olan nəlbəkide taxta qaşıqdan başqa heç bir şey yoxdu. Gülaçar nənəsindən soruşdu:

- Nənə, bəs dondurma necə oldu?
- Görmədin, soyuducunun üstünə qoydum.
- Axı burada yoxdur.

Nənəsi yaxın gəldi. Soyuducunun üstündəki boş nəlbəkiyə baxıb, sağ əlini sol əlinin üstünə vurdu:

– Bıy, görürsənmi, əlbət dondurmanı Qönçə yeyib də. Gör bir necə pis uşaqdır!

Gülaçar dodaqlarını büzüb dayanmışdı. Nənəsi isə, hey Qönçəni danlayırdı:

—Sən nə yaman qızsan, niyə icazəsiz götürüb yeyirsən!

Gülaçar özünü saxlaya bilmədi. İçini çəkə-çəkə dedi:

– Yox, Qönçə yeməyib, Qönçə bəyəm adamdır ki, yesin?

Nənəsi Gülaçarın bu sözüne gülümsünüb dedi:

– Bəs niyə o mürəkkəbi dağıda bilirdi, konfetləri icazəsiz yeyirdi, ancaq dondurmaya gələndə, deyirsən ki, yeyə bilməz?

Gülaçar dinmirdi. O, əllərinin dalı ilə gözlərinin yaşını silə-silə boş dondurma nəlbəkisinə baxırdı.

ÇÖRƏK ƏHVALATI

Dürdanə saatlarla atasının yazı masasının qabağında durub baxardı. Masanın üstündə nələr yoxdu... Xırdaca cücüləri dırnaq böyüklükdə göstərən ədəsə, içərisində rəngli sular olan nazik mixbərlər... Qapaqlı qutuların içində də çürbəcür sünbüllər...

...Dürdanənin atası eyvanda məhəccərlərə bağladığı uzun yeşiklərin içərisində gül əvəzinə sünbül bəslərdi. Burada cürbəcür sünbüllər olardı: açıq-sarı, tünd-sarı, qızılı, uzun qılçıqlı, qısa qılçıqlı, iri dənli, sısqqa dənli. Ata hey bu dibçəklərin, yeşiklərin başına dolanar, kəhrəba kimi sarı dənləri nəlbəkinin içinə töküüb baxardı.

Dürdanə bir gün dedi:

– Bu nədir?! Dibçəkdə gül əkərlər. Evimizdə hara baxırsan sünbüldür, adamın ürəyi darıxır.

Nənə dedi:

– Dürdanə, qızım, gül də lazımdır. Ancaq bu sünbülləri çıxarıb atmaq olmaz. Atan elə sünbüllər yetişdirmək istəyir ki, yağışa, doluya davamlı olsun, özü də dəmyə yerdə yetişsin.

– Belə sünbüllər onun nəyinə gərəkdir?

– Necə nəyinə gərəkdir? Bu təkcə ona yox, bütün ölkəmizə, xalqımıza lazımdır. Taxıl çox olsa, çörək də bol olar.

Dürdanə dedi:

– Eh, çörəyi nə eləyirik?—Onun çörəklə heç arası yoxdu. Fikirləşirdi ki, nə olaydı, çörək heç olmayaydı.

Nənə başını buladı.

Nahar vaxtı hər dəfə o, Dürdanəyə deyərdi:

– Ay qız, çörəklə ye.

Dürdanə isə çörəyi gah süfrənin böyründə gizlədər, gah da stolun altına atardı. Nənə xəbər tutanda onu danlayardı.

Dürdanənin nənəsi iki həftə idi ki, kənddən qonaq gəlmişdi.

Bir kərə o, qızılı toxumlara baxıb oğluna dedi:

– Müzəffər, məşallah, taxıl buna deyərlər, elə bil zoğal çərdəyidir.

Müzəffər sünbüllərin birini qırıb ovxaladı. İri dənələrini nəlbəkiyə tökdü. Nənə qabarlı quru barmaqlarını dənələrin üstündə gəzdirdi:

– Bəxtəvərlər, elə bil günün bütün işığına çanlarına çəkiblər.—O, dənələrdən bir- ikisini ağzına atıb dişinin altında əzdi.

Ata gülümsünürdü. Dürdanə hələ onu belə kefi saz görməmişdi...

Bir dəfə nənə numru bişirmişdi. Hamı süfrə başına yığılmışdı. O, isti buğda çörəyini əli ilə doğrayıb hərəyə bir parça verdi.

— İsti çörəyə bıçaq vurmazlar, bütün ətri uçar.—dedi.

Nənə çörəyin bürüşdə yerindən bir tikə də kəsib nəvəsinə uzatdı. Dürdanə çörəyi itələdi:

— Çörəksiz yeyəcəyəm.

Nənə məzəmmətlə başını buladı:

— Hayıf atanın zəhmətindən,—dedi.—O, ömrünü-gününü bu çörəyin yolunda qoyur, amma sən onu geri itələyirsən... utanım yerinə.

Dürdanə gülümsündü. Ancaq süfrə başında ona məhəl qoyan olmadı. Müzəffər də başını aşağı salıb çörəyini yeyirdi. Nənə bərk hirslənmişdi. Dürdanə çarəsiz qalıb çörəyi götürdü. Bir-iki tikə yeyəndən sonra yavaşca mizin altına atdı.

Xallının başı batsın! O, işi korlamasaydı, hər şey ötüb keçəcəkdə. Birdən Xallı miyoldaya-miyoldaya mizin altında vurnuxmağa başladı. Görünür, çörəyin iyini almışdı. Ancaq isti olduğundan yaxın dura bilmirdi. Nənə bir-iki dəfə «piştə» dedi. Amma pişik yenə miyoldaya-miyoldaya döşəməni cırmaqlamağa başladı.

Nənə stolun altına əyildi. Müzəffər dedi:

— Ay ana, işin olmasın, çörəyini ye, indi özü çıxar.

Nənə stolun altında Xallının ora-bura itələdiyi isti çörəyi üfürüb təmizləyəndən sonra ağ süfrənin üstə qoydu.

Müzəffər başını qaldırıb məzəmmətlə qızına baxdı. Nənə dilləndi:

— Sənin çanınçın, Müzəffər, nə qədər ki, mən burdayam ora,—o, Dürdanəyə işarə etdi. Nənənin adəti idi, kimə hirslənsə idi, adını deməzdi,—çörək yoxdur! O ki, bərəkəti yerə atdı!..—Nənə duruxub, sonra acıqla bir az da ucadan dedi:—Xallıca da yoxsan, pişik pişikliyi ilə çörəyi yerdə qoymaq istəmir...

Müzəffər anasını sakit etdi:

— Ay ana, qanını qaraltma. O adam ki, atasının zəhmətini ayaq altına atır, onu heç məzəmmət etməyə dəyməz.

Çəngəl Dürdanənin əlindəcə qaldı. Dodaqları kilidləndi. Yağlı numru boğazından getmədi. O gündən nənə nəvəsinin çörəyini kəsdi.

Ertəsi gün nənə nahara dolma bişirmişdi. Yenə isti təndir çörəyi süfrənin üstündə buğlanırdı. Dürdanə əlini çörəyə uzatmaq istəyəndə nənə çörək qabını qabağa çəkdi. Dürdanənin əli havada asılı qaldı. O, çəngəli üstünə qatıq tökülmüş dolmalara batırıb tez-tez ağzına apardı. Sonra qabağındakı boş nimçəyə baxıb öz-özünə pıçıldadı: «Mən heç doymadım!»

Axşam nənə süfrəyə bir piyalə doşab gətirdi, ortalığa yağ-pendir qoydu. Dürdanənin lap qabağında bir bütöv təndir çörəyi vardı. Çörəyin qızarmış üzünü par-par parıldayırdı. Dürdanə səhərki əhvalatı yadına salıb əliuzunluq eləmədi. Nənə nəlbəkiyə yağ-doşab tökdü. Qabın kənarına bir parça pendir də qoydu. Dürdanə yağla doşabı qarışdırdı. Arabir pendirdən də yedi. Ancaq çörəksiz nə pendir, nə yağ, nə də doşab xoşuna gəldi. Nənəsi onun qurçalandığını görüb dedi:

— Yubanma, çayını iç, yıxıl yat.

Dürdanə yaxşı bilirdi ki, nənə ilə mübahisə etmək olmaz. Ancaq acdı, çörək istəyirdi, təkcə çörək.

Nənə isə başı üstündə çıqqıldayan saatı göstərüb əlavə etdi:

— Görürsən ki, saat da deyir: «Get yat, get yat, get yat...»

Dürdanə diqqətlə qulaq asdı. Saat doğrudan da deyirdi: «Get yat... get yat...».

O, çarəsiz soyunub yatağa girdi. Gözünə yuxu getmədi. Xətri çörək istəyirdi. Hər səhər nənənin doğrayıb süfrəyə düzdüyü buğda çörəyinin ətri otaqı götürmüşdü. Saat da elə bir yandan tələsdirirdi: «Yat, yat, yat...»

Dürdanə hirsindən ağlamağa başladı. Nənə onun səsini eşidib gəldi:

—Nolub, niyə ağlayırsan? Yatsana.

Dürdanə hıçqıra-hıçqıra dedi:

—Mənə çö...çö...çörək ver. Çö...çörək istəyirəm.

Nənə dinmədi. Bir qırıq çörək kəsib nəvəsinə verdi. Dürdanə yatağında oturdu, çörəyi ikiəlli tutub yeməyə başladı: «Necə də ləzzətli çörəkdir!» Nənə nəvəsinə baxıb gülümsədi, sonar süfrənin üstünə göz gəzdirdi, çörəyin bir yekə qırığını da nəvəsinə uzatdı: özü də Dürdanənin ayaq tərəfində oturdu.

TƏK AĞAC

Səhər Nadir babası ilə birlikdə qonşu kolxoza gedirdi. Onların yolu meşədən keçirdi. Hava isti olduğundan meşə ağaclarının sərin kölgəsi ilə getmək adama xoş gəlirdi.

Gün hələ qızmamışdı. Ağacların arasından keçdikcə şəh düşmüş yaşıl yarpaqlardan Nadirin üzünə sərin su çilənirdi. Yerdəki yaşıl otlar onun yalın ayaqlarını qıdıqlayırdı.

Bir qədər getdikdən sonra ağaclar seyrəlməyə başladı. Qabaqda böyük bir tala göründü. Nadirin babası tələsdiyindən talanı ağacların kölgəsi ilə dolanıb keçmək istəmədi. Onlar kəsmə yol ilə talanın içərisindən keçib getdilər. Talanın lap ortasında tək bir ağac bitmişdi. Onlar ağaca çatdıqda Nadir birdən durub ətrafa göz gəzdirdi.

Burada yerin otu saralmış, tək ağacların yarpaqları da solmuşdu.

Nadir babasının ətəyindən tutub dartdı:

— Baba, ay baba, bir bax, payız buraya gəlib, oraya isə hələ gedib çıxmayıb,—deyə əlini arxada qaralan meşəyə uzatdı.

Babası bir yaşıl meşəyə, bir də yarpaqları saralmaqda olan tək ağaca baxıb dedi:

— Meşə ağacları birlikdə olduqları üçün bir-birini küləkdən, doludan qoruyurlar. Bu ağac isə təkdir, heç yerdən köməyi yoxdur, payız da ona tez təpinib.

CƏNNƏT NƏNƏ

İçərişəhərdə evlərin hündür daş divarları ilə əhatə olunmuş həyətlərin demək olar ki, hamısı darısqal və cansıxıcıdır. Dürdanə Gilin ikimərtəbəli evlərinin həyəti isə bir qədər genişdi. Elə buna görə də axşamlar məhəllə uşaqları futbol və ya topaldıqaç oynamaq üçün bu həyətdə yığışardılar. Ancaq oyun çox sürməzdi. Hərdən qonşulardan birisi çıxıb uşaqlara çıxırar, həvəslə davam edən oyun pozular, dəstə pərən-pərən düşərdi. Çox vaxt oyunu Cənnət nənə pozardı. Cənnət nənə aşağı mərtəbədə olurdu. O, səhər-axşam həyətdə açılan eyvanında oturub kitab oxuyardı. Qarının bir iri porsuq pişiyi də vardı. Pişik həyətdə çıxanda, qarını kitabı bir tərəfə qoyub eyvanın məhəccərinə söykənər və göz qoyardı ki, həyətdə onun ərkəsöyün pişiyinə toxunan olmasın. Pişik eşiyə çıxan kimi o, ən əvvəl süpürkəciyə iti bağlatdırardı, sonra da elə hey çıxırar uşaqlara qarşırdı ki, pişiyə öcəşməsinlər. Pişik yaxşı bəsləndiyindən lap iriləşmişdi. Uzun, boz tükləri parqu kimi pırpız durardı.

Qarını evdən eşiyə az çıxardı. Səhər ertə kim hara getsə idi qarının qarısını döyüb soruşardı: «Cənnət nənə, sizə nə lazımdır? Ürəyiniz nə istəsə, ala bilərəm». Qarını da ürəyindən keçəni sifariş verərdi.

Həyət uşaqlarının Cənnət nənə ilə qanı qaynamazdı. Bunun səbəbi də yuxarıda dediyimiz kimi orasında idi ki, Cənnət nənə onları eyvanın qabağında top-top, gizlənpaç, topaldıqaç oynamağa qoymazdı. Həyətdə Cənnət nənənin səsi eşidilən kimi hər kəs öz uşağını evə çağırar, nəsihət etməyə başlardı:

— Qarının baş-qulağını dəng etməyin, topu atıb şüşələrini qırarsınız. Yekə uşaqlarsız, dinc qala bilmirsiniz, oturun evinizdə.

Belə məsləhətlərdən sonra uşaqlardan kimi acığını qarının porsuq pişiyindən, kimi zəngindən, kimi də şüşələrindən çıxardı.

Bir dəfə Dürdanə onun zəngini basıb tez pilləkənin altında gizləndi. Elə bu vaxt Cənnət nənə ilə qarını bir qonşu olan Sara xalanın oğlu Kamil əlində

çanta pilləkənləri enirdi. Kamil pilləkənüstü meydançaya çatanda Cənnət nənənin qapısı açıldı. O, Kamilə baxıb məzəmmətlə başını buladı:

— Ayıb olsun sənə, nənən yaşda arvadı narahat edirsən, hələ döşündəki qırmızı ulduzdan da utanmırsan, — dedi.

Səsə qonşular çıxdılar. Hərə bir yandan Kamili danlamağa başladı. Kamil özünü elə itirmişdi ki, işdən xəbərsiz olduğunu belə yadından çıxarmışdı. Axı əlinə fürsət düşəndə Cənnət nənənin zəngini basıb qaçanlardan biri də elə o özü idi.

Kamil həyəətə çıxanda üzü yaman pörtmüşdü.

Axşam məktəbdən qayıdanda Kamil Dürdanə ilə Gülzarı yanına çağıraraq pıçıldadı:

— Bilirsiniz, səhər ertə o qarı mənim başıma nə oyun açdı, — deyə o, Cənnət nənənin eyvanına işarə etdi.

Kamil səhərki əhvalatı qızlara yana-yana danışdı. Sonra Cənnət nənənin eyvanında məhəccərin üstündə yatan Məstanı göstərərək pıçıldadı:

— İndi görün onun pişiyinin başına nə oyun açacağam.

Kamil çantasından bir fal kalbasa ilə çörək çıxartdı; yerə sinə-sinə eyvanın altına gəldi. Kalbasanı yuxarı qaldıraraq pişiyi çağırdı. Pişik tənbel-tənbel məhəccərin üstündən qalxdı, belinin donqarını çıxarıb ləzzətlə gərnəşdi, sonra kalbasanı görüb bərkdən miyoldadı. İçəridən Cənnət nənənin səsi gəldi:

— A tənbel Məstan, nə var gərnəşirsən, bir gedib gəzsənə, piyin ərisin.

Məstan məhəccərin alçaq yerindən həyəətə atıldı. Kalbasanın iyini alıb Kamilin ardınca getdi. Həyətin aşağı başında dar, qaranlıq dalanın girəcəyində Dürdanəgil Məstanı araya aldılar. Pişik kalbasanı ötürə-ötürə uşaqlara çəpəki baxırdı. Birdən Kamil papağını Məstanın başına keçirtirdi. Onu üç tərəfdən qamarlayıb cəld anbarın sınıq şüşəsindən içəri atdılar.

Dalandar Heybət baba səhərlər anbara dərman sərəndə deyərdi:

— Uşaqlar, məbada-məbada buralara yaxın durasınız, içəridə yekə-yekə siçanlar var. Elə zorbadırlar ki, həyətin pişikləri onlarla bacara bilmirlər.

Məstanı anbara atan kimi Kamil çantasını pəncərəyə dayadı. Məstan bir həşir salmışdı ki, səsi həyətin o başında eşidilirdi. Gülzar bir parça karton tapıb gətirdi. Bir təhər çərçivənin gözünü tutdular. Bir azdan sonra Məstanın səsi kəsildi. Dürdanəgil həyətdə pilləkənlərin üstündə oturub xeyli müddət xıslınlaşdılar.

Ertəsi gün səhər Dürdanə ilə Gülzar həyətdə ipdən hoppanırdı. Kamil qızlara yaxınlaşıb dedi:

— Bilirsiniz nə var, Məstan yoxa çıxıb. Səhər ertə Heybət baba anbarın qapısını açanda içəri göz gəzdirdim. Yoxdu.

Gülzar dedi:

— Bəlkə kartonu qoparıb qaçıb?

— Yox, karton yerindədir.

— Elə isə gecə siçanlar onu bir təhər eləyib.

Gülzar tutuldu; mısmırığını sallayıb durdu. Sonra acıqlı-acıqlı Kamilə baxdı:

— Bu saat get Məstanı tap, yoxsa hamısını Cənnət nənəyə xəbər verərəm. Sən demə Məstan Gülzarın pişiyinin balası imiş.

Kamil çiyinlərini çəkdi:

— Mən onu hardan tapım? — dedi.

Cənnət nənə əynində miləmil xalat eyvana çıxdı. O, həyətdə göz gəzdirib Məstanı çağırırdı. Sonra üzünü uşaqlara tutub soruşdu:

— Ay mənim göyçək balalarım, Məstanı görəniniz yoxdur? Pişik dünən axşam həyətdə çıxdı. Bu vaxta kimi qayıtmayıb. Başibatmış heç bilmirəm hara çıxıb gedib?!

Bu vaxt Dürdanənin atası işə gedirdi. Cənnət nənənin səsinə eşidib ayaq saxladı. Qarı ilə salamlayıb kefini soruşandan sonra uşaqlara dedi:

— Nə durmusunuz, qoçaqlar, həyəti bir yaxşı-yaxşı axtarın. Axşam işdən qayıdanda gəlib xəbər verərsiniz ki, Məstanı haradan tapdınız. — O, gedə-gedə əlavə etdi:—Bax, yadınızdan çıxmasın ha.

Bir azdan Kamil çantasını götürüb məktəbə getdi. Dürdanə ilə gGülzar isə bütün günü həyət-bacanı axtardılar. Bir-bir qapıları döyüb Məstanı soruşdular. Heybət babanı tapıb bir təhər yola gətirdilər ki, anbarı açsın. Bir sözlə həyəti, dalanı anbarı vələvürd etdilər. Məstan tapılmadı ki, tapılmadı. Kamil məktəbdən gələn kimi Külzarkilin qapısını döyüb Məstandan xəbər tutdu. Gülzar kədərli- kədərli başını buladı. Sonra Dürdanəni də axtarıb tapdılar. Hər üçü həyətə düşdü. Yenə axtarmağa başladılar. Qaranlıq dalana çatanda Kamil əli üzülmüş halda dedi:

— Heç olmazsa yazıq Məstanın ölüsünü tapaydıq.

Gülzar qızardı. Ayağını yerə döyəcləyib çığırdı:

— Ölüsünü? Ölüsünü dedin? Bu saat pişiyimizin balasını tap, yoxsa...

Birdən haradasa pişik miyoldadı. gülzarın sözü ağzında qaldı. Uşaqlar ətrafa göz gəzdirdilər. Heç bir şey yoxdu. Ancaq... Elədir ki, var, pişik miyoldayırdı. Səs bu dəfə lap aydın eşidildi. Gülzar sevincək dedi:

— Bu lap Məstanın səsinə oxşayır.

Onlar yenə həyətin canına düşdülər. Gülzar dar dalanın girəcəyindəki dəmir qapaqın yanında aşağı əyildi. Səs qapaqın altından gəlirdi. Dürdanə sevincindən yerindəcə atılıb düşdü:

— Odur, Məstandır, səşindən tanıdım,—deyib əllərini bir-birinə çırpdı. Ancaq uşaqlar nə qədər əlləşdilsə, dəmir qapağı qaldıra bilmədilər. Tərslikdən Heybət baba da harayasa çıxıb getmişdi. Uşaqların üçü də qapağın ətrafında çöməltmə oturmuşdular. Məstan içəridə miyoldayırdı, Gülzar isə onun səsinə səs verib deyirdi:

— Məstan, qəşəng Məstan, qorxma bu saat səni çıxararıq.

Elə bu vaxt Dürdanənin atası əlində portfel həyətə girdi. Dəmir qapağın ətrafına yığılmış uşaqları görüb soruşdu.

— Uşaqlar, burda nə edirsiniz? — O, cavab gözləmədən nəyi isə xatırlamış kimi əlini alnına aparıb dedi: — yaxşı deyən görüm Məstanı tapa bildinizmi?

Pişik öz adını eşidib hündürdən miyoldadı. Dürdanənin atası qaşlarını yuxarı dartıb ətrafa göz gəzdirdi.

Kamil əli ilə qapağa işarə edərək dedi:

— Tapmağına tapmışıq, burdadır. Ancaq bunu qaldıra bilmirik.

Bu ara Heybət baba da gəldi. Bütün qonşular eşiyə çıxmışdılar. Hərə öz eyvanından bir göstəriş verirdi. Heybət baba elə hey soruşurdu:

— Mən məhəttələm ki, Məstan bu quyuya hardan gəlib düşüb?! Anbardan keçən kanal borusu bura açılır. Anbarın da qapısı həmişə bağlı olur. Məstan bura nə təhər gəlib çıxıb, burasını heç başa düşmürəm.

Yaxşı ki, ona cavab verən yoxdu. Cənnət nənə də həyəətə enmişdi. O yenə gülümsünürdü. Qəribə üzü vardı. Həmişə gülümsünərdi. Acıqlı və ya kədərli olduğunu yalnız gözlərindən bilmək olardı. İndi onun gözləri qüssəli idi.

Heybət baba ucu qarmaqlı məftil tapıb gətirdi. Dürdanənin atası məftilin qarmağını dəmir qapağın ortasındakı dəliyə ilişdirdi. Qapaq yavaş-yavaş bir böyrü üstə yuxarı qalxdı. Ətrafda duranlar dəyirmi kanalizasiya quyusunun içərisinə boylandılar. Quyunun dibinə arıq qara bir pişik qısılmışdı. Dürdanənin qaşları düyümləndi. O, məyus halda dodaqlarını büzüb dedi:

— Bu ki, Məstan deyil.

Cənnət nənə əyilib diqqətlə içəri baxdı. Birdən üzü kimi gözləri də güləş oldu.

— Məstan, Məstan,—deyə çağırırdı.

Pişik başını qaldırıb qarıya baxdı və ara vermədən miyoldadı. Sonra o, quyunun kənarına atıldı. Qəribədir. Bu yad pişik üzündən, gözlərindən, qulaqlarından eyni ilə Məstan idi. Bədəni isə qapqaraydı. Pırpız tükləri də böyürlərindən saçaq- saçaq sallanırdı. Qonşu arvadlardan biri geri çəkilib çığırdı:

— Vay səni, Məstan, başın batsın, gör nə günə düşmüşən!

Məstan kimsəyə əhəmiyyət vermədən həyətin ortasında şönküyüb tüklərini, əl-ayağını yalayır. Yaladıqca da daha çox əvvəlki Məstana oxşayırdı.

Camaat dağılışıandan sonra Cənnət nənə eyvana çıxdı. Dürdanəgilin dəstəsi pilləkənin böyründə durub nə haqda isə qızğın mübahisə edirdilər. Cənnət nənə uşaqların üçün də yanına çağırıdı.

Kamil dedi:

— Yəqin Məstanı anbara saldığımızı duyub. Bizi danlayacaq. Mən gedən deyiləm.

— Gülzar ayağa qalxıb Dürdanənin qolundan çəkdi.

— Gəl gedək, heç ona görə çağırmır, — dedi.

Kamil dodağını büzdü:

— Elə deyilsə, bəs o biri uşaqları niyə çağırmır?

Gülzar Dürdanənin qolundan tutub dedi:

— Bizi elə əvvəldən iş üstünə qoyan bəyəm sən olmadın. — Gəl özümüz gedək, Cənnət nənəyə olanı danışaq.

Qızlar əl-ələ verib birlikdə Cənnət nənənin yanına getdilər. Qarı onları taxtın üstündə oturdub qabaqlarına gilənar mürəbbəsi qoydu, tut qurusu tökdü, qırış-qırış olmuş əlləri ilə qızların saçlarını sığallayıb:

— Siz nə qəşəng, ağıllı balasınız, — dedi, — Cənnət nənəni yalnız qoymadınız. Məstanı axtarıb tapdınız.

Gülzar dostuna baxdı, dodaqaltı pıçıldadı: «De, danış!» Dürdanə çiyinlərini çəkdi. Doğrusu o, Cənnət nənədən utanırdı. Gülzar qızara-qızara sözə başladı:

— Cənnət nənə, Məstanı biz...

Cənnət nənə onun sözünü kəsdi:

— Bilirəm, bilirəm, qızım, siz olmasaydınız məndə əl-ayaq hardandı ki, onu tapaydım... utanmayın, gilənar mürəbbəsi yeyin, bax bu tut qurusunu mənə dünən, sizin kimi ağıllı balalarımından biri göndərib. — Cənnət nənə stolun üstündəki alboma işarə etdi. Albomun sağ tərəfindəki səhifəyə iri bir şəkil vurulmuşdu. Cənnət nənə qırx-əlli uşağın içərisindən birini axtarıb barmağını üstünə qoydu — Görürsünüz, bu ağıllı balanı görürsünüz, indi bizim uşaq evində mənə əvəz edir.

Gülzar gözünü şəkildən çəkmədən soruşdu:

— Cənnət nənə, bu ki, lap uşaqdır, sizi necə əvəz edir?

Cənnət nənə güldü:

— İndi uşaq deyil, qızım, bu şəkli biz iyirmi il bundan əvvəl çəkdirmişik, — dedi. — Görürsən ki, böyründə tarixi yazılıb. Bu, Mirvaridir, indi həkim işləyir, bu, cunquşu görürsünüz, Seryoja balamdır, yaman zirənk uşaqdı, təyyarəçidir, yazır bu yaxınlarda məzuniyyətə gələcəyəm. Deyir, yolumu gərək elə salam ki, bir gəlib sənə baş çəkə biləm. — Cənnət nənə sarıbənz oğlana baxıb gülümsünürdü.— Görürsünüz, şəkildə mısmırığını sallayıb, indiki kimi yadımdadır. O günü özünü yaxşı aparmamışdı. Kiminləsə vuruşmuşdu, böyrümdə oturmağa icazə vermədim. Ona görə açığı tutub, mənim qartal balam! Baxın, bu, İmrandır, yaman ötkəm uşaqdı, necə burada görürsünüz ha, elədir ki, var. Heç dəyişilməyib. — O, şəkli özündən uzaqlaşdırıb qıyılmış gözlərinin arasından diqqətlə İmrana baxırdı. Neftçidir, estakadada işləyir. O günü şəklini qəzetə vurmuşdular. Baxdım, şəkil mənə tanış gəldi, dedim «ay aman, bu ki, bizim İmrandır, heç dəyişilməyib». Onu lap çoxdan, beş-altı il olar görməmişəm. Bir şəhərdə yaşasaq da görüşə bilmirik. Balamın başı qarışıqdır.

Dürdanəyə atası söyləmişdi ki, Cənnət nənə ömrünün qırx ilini müəllimlikdə keçirib. Otuz il uşaq evinin müdiri olub. Müharibə vaxtı atadan-anadan yetim qalanlara analıq edib.

Elə gün olmazdı ki, poçtalyon ona iki-üç məktub gətirməsin.

Cənnət nənə barmağını sağ böyründə oturmuş oğlanın şəkli üstünə qoydu:

— Bunu görürsünüz? — dedi. — İndi uzaq dənizlərdə üzən bir gəminin kapitanıdır. — O, albomun bir neçə səhifəsini çevirdi. Səhifə boyu vurulmuş iri şəkli göstərdi.

Dürdanə şəkildən gözünü çəkmədən dilləndi:

— Hə, indi o hardadır?

— Bu qış məktubu hind okeanından — Cakarta limanından göndərmişdi.

Cənnət nənə yazı masasının siyirməsini çəkdi. Bir yığın məktub çıxarıb stolun üstünə qoydu:

— Baxın, bu məktubların hamısını Çingizdən almışam. Görün bir haralarda olub! — Üzərində dünyanın bir çox ölkələrinin markaları olan zərfləri o, bir-bir göstərüb deyirdi:

— Bunu Afrika sahillərindən yazır, bunu Qırmızı dənizdən keçəndə, bunu Aralıq dənizindən, bunu da Kamçatkadan... Bu məktubların hərəsi bir tarixdir, bir dəfə vaxtınız olanda gələrsiz, oxuyarıq.

Qızlar məktubları araşdırır, diqqətlə ünvanını nəzərdən keçirir, baş-başa verib üzərlərindəki markalara baxırdılar. Ay aman, burada elə markalar vardı ki...

Dürdanə Gülzarla şərikli marka albomu düzəltmişdi. Ancaq onların albomunda hardandı belə markalar! Həyətdə yaxşı marka albomu olan uşaq çoxdu. Kamilin özünün elə qəribə bir albomu vardı. Dürdanəgil həmişə onun markalarına həsədlə baxırdılar. Ancaq belə markaları onlar heç xəyallarına belə gətirməzdilər. Axırda Gülzar özünü saxlaya bilmədi, çəkinə-çəkinə:

— Cənnət nənə, siz bu markalardan bir-ikisini bizə verə bilərsinizmi?—deyə soruşdu.

Cənnət nənə gülümsündü:

— Deyəsən, marka həvəskarısınız, — dedi. O, razılığını bildirərək əlavə etdi: — Bu yaxşı işdir, markaları topladıqca onların tarixini, hansı ölkəyə aid olduqlarını, hansı hadisə ilə əlaqədar buraxıldıqlarını öyrənmək çox faydalıdır.

İndi sizə ülgüc verim, səliqə ilə zərflərin üstündəki markaları qopardın. Ancaq elə edin ki, zərf korlanmasın. Cənnət nənəniz bu məktubları göz bəbəyi kimi qoruyur. Asan deyil, ömrümün qırx ili bu uşaqların arasında keçib! Qoymamışam ki, başlarından bir tük əskik olsun, naxoşlayanda yasdıqlarının dibindən ayrılmamışam. Onlar uf deyəndə, mən can demişəm...

İndi uzun qış gecələri bu məktubları qabağıma töküb balalarım ilə söhbət edirəm. Onlar da mənə yaddan çıxarmırlar.

Qızlar zərfləri bir-bir götürüb üzərindəki markaları səliqə ilə qoparırdılar. Zərfə bir balaca xəttər toxunanda həyəcanla Cənnət nənəyə baxırdılar ...Birdən qapının zənki çalındı. Cənnət nənə əlini belinə dayaq verib çətinliklə yumşaq stulundan qalxdı. Yavaş-yavaş dəhlizə çıxdı, qapının səsi gəldi, sonra onu zərflə örtüdü. Cənnət nənə iki dəqiqə keçməmiş otağa qayıtdı. Axsaya-axsaya öz yerinə sarı getdi. Uzaq yoldan yorğun düşmüş yolçular kimi özünü taxtın üstünə saldı. Qapının zəngi yenidən çalındı.

— Nənə, qapını açımı? — deyə Gülzar soruşdu.

Cənnət nənə başını bulayaraq: — Yox, bala,— dedi,—yənə bilmirəm hansı dəcəldir, zəngi çalıb qaçır, bayaq da açdım. Kimsə yoxdu.

Gülzar Dürdanəyə baxdı. Elə bil onların üstünə qaynar su tökdülər.

Bir az sonra işləri qurtardı. Məktubları yənə əvvəlki kimi səliqə ilə yığıb siyirtməyə qoydular. Getməyə hazırlaşdılar. Külzar Cənnət nənənin böyründə palazın üstündə yatmış Məstana işarə edib dedi:

— Nənə, bundan sonra daha Məstandan nigaran olma, biz qoymarıq ki, o bir də itib-batsın, bir də-..bir də... qoymarıq ki, o dəcəllər zənginizi çalıb sizi narahat etsinlər.

Gülzar yaman dilavər idi, hərdənbir də yersiz danışardı. Amma bu dəfə dedikləri Dürdanənin lap ürəyindən oldu.

Cənnət nənənin dodaqlarının kənarındakı qırıqlar artdı, gözləri də güldü. Həmişə gülüş görünən dodaqları isə aralandı: — Siz mənə ağıllı balalarımınsınız, — dedi.

Babayeva Ələviyyə Hənifə qızı

SÜSƏN SÜN BÜLƏ

Redaktoru H. Həsənzadə

Rəssamı R. Babayev

Badii redaktoru Y. Ağayev

Texniki redaktoru R. Əhmədov

Korrektorları S. Həbibzadə, T. Çəfərova

Yığılmağa verilmiş 18/VI-1968-ci il. Çapa imzalanmış 3/IX-1968-ci il.

Kağız formatı 60x90 Çap v. 3,125. Uçot. nəşr. v. 3,2. FQ 16184, Sifariş № 208.

Tirajı 20000. Qiyməti 12 qəp.

Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Mətbuat Komitəsi ,

“Gənclik” nəşriyyatı. Bakı, Hüsü Hacıyev küçəsi. 4.

“Qızıl Şərq” mətbəəsi,

Bakı, Həzi Aslanov küçəsi, 80.

MÜNDƏRİCAT

Süsən, Sünbülə	3
Sehrlı pillələr	6
Sən Laləyə oxşama	15
Günah Məstanda imiş!	19
Ayran	21
Təzə il	31
Nənə can, nağıl de	40
Dalaşqan Həsən	44
Güların ad günü	54
Mənim müəllimim	58
Böyütkən mürəbbəsi	63
Lətifənin pencəyi	66
Gülaçarın gəlinciyi	71
Çörək əhvalatı	76
Tək ağac	84
Cənnət nənə	85